

„Ha Demszkyről százötven jelentést nem írtam, akkor egyet se.”

Életútinterjú Miklós Györggyel

A *Betekintő* előző számában hosszabb bevezetőt közöltem a Miklós Györggyel készült életútinterjúhoz.¹ Abból a szövegből talán érdemes megismételni a következő életrajzi elemeket. Miklós György a kalocsai Tomori Pál Főiskola Bölcsészettudományi Tanszékének tanára, filozófiatörténetet, történelmet és társadalomtudományokat oktat. Állambiztonsági kapcsolatáról árulkodó 6-os kartonja szerint 1979-ben „hazafias alapon” szervezte be titkos megbízottnak (tmb) a BM III/III-2-a alosztálya (személy szerint Cirkos Tibor) Hódmezővásárhelyen, ahol úgynevezett előfelvételiként kötelező sorkatonai szolgálatát töltötte.² Kezdetben „egyetemi ifjúságvédelmi vonalon” foglalkoztatták. Feladatául szabták, hogy figyelje az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatóit (elsősorban filozófia és történelem szakos évfolyamtársait), és hogy jelentsen róluk.

A „Fehér Pál” fedőnéven jelentéseket író Miklós György 1981-ben a BM III/III-6-a alosztály kötelékébe került, 1985-ben pedig Cirkos Tibor helyett Tóth Endre lett a tartótisztje. Egészen 1989 végéig (1989 szeptemberétől „Vígh Pál” fedőnéven) az úgynevezett demokratikus ellenzék tagjairól és rendezvényeiről tájékoztatta az állambiztonsági szerveket. Miklós Györgynek nem maradt meg sem a beszerzési dossziéja (B-dosszié), sem a szerinte igencsak vaskos, jelentéseit tartalmazó munkadossziéja (M-dosszié), mivel azokat tartótisztje 1989 végén vagy 1990 elején megsemmisítette. Állambiztonsági „munkaadója” (Bajnai Gyula) utolsó találkozásuk alkalmával legalábbis ezt mondta Miklósnak. „Fehér Pál” fennmaradt ügynöki jelentései az úgynevezett repülő egyetem megfigyelésére nyitott objektumdossziékban olvashatóak.³

A 109 perces interjú 2010. október 28-án délelőtt készült a kalocsai Tomori Pál Főiskola egyik termében. Beszélgetésünk hatszemközt zajlott, mivel Miklós György ragaszkodott felesége jelenlétéhez, aki ugyan már tudott férje ügynöki tevékenységéről, de csak ekkor hallotta először annak részletes történetét. Miklós a lehető legszélesebb nyilvánosságot kérte, ezért néhány, a szövegben jelzett mondat kivételével hozzájárult a teljes beszélgetés internetes közzetéséhez, amit ezúton is köszönök neki.

Egy interjú sohasem lehet tökéletes. Az interjúalany néha teljesen váratlan helyzetekbe hozhatja még a legfelkészültebb készítőket is, hát még az olyan tapasztalatlanokat, mint amilyen én vagyok. Miklós György, akivel pedig hetekkel korábban, és közvetlenül az interjú előtt is tisztáztam, hogy hosszú élettörténeti elbeszélést várok tőle, legnagyobb meglepetésemre mindössze két perc után befejezettnek nyilvánította főnarratíváját. Később is többször előfordult, hogy elakadt, és arra kért, hogy kérdezzem. A gyakorlatban tehát nem mindig könnyű betartani a módszertani előírásokat, minden bizonnyal nincsen „minta-interjúalany”, sőt megkockáztatom, hogy „minta-interjúkészítő” sincs. Hiába az alapos módszertani felkészülés, a mindennapi kommunikációs sémáktól roppant nehéz szabadulni. Én is több alkalommal megszegtem a narratív életútinterjú készítésének legfontosabb követelményét, a hallgatás parancsát. Egy interjút minden hibánál előről kezdeni (*horribile dictu* úgy szerkeszteni a gépelt szöveget, hogy a hibáknak ne maradjon nyomuk) azonban igencsak bajos dolog volna, ezért a lelkiismeretes készítő inkább vállalja tévedéseit, és eltűri a szakemberek jogos bíráló megjegyzéseit.

Az interjú hosszát és jellegét nagyban befolyásolta, hogy a teljes közlés szándékával készült. Az interjú résztvevői akaratlanul is az elképzelt mintaolvasó elvárásainak, illetve egy állambiztonsági témájú folyóirat esetében relevánsnak gondolt kívánalmaknak akartak megfelelni, ezért az életútinterjú narratív utánakérdezéses szakasza sajátos hibriddé vált, és inkább az ügynöki tevékenységre vonatkozó konkrét

kérdések burjánzottak el, míg az elbeszélő életének számos lényeges eleme teljesen elsikkadt.

Vállalkozásom annyiban szokatlan, hogy folyóiratban ritkán szoktak életútinterjúkat teljes terjedelemben, és főként szerkesztés nélkül közölni. Kovács Éva szerint a szerkesztéshez való ragaszkodás mögött „az a kutatói meggyőződés húzódik, hogy a nagyobb nyilvánosság számára a nyersanyagnál »fogyaszthatóbb« szövegkorpuszt kell létrehozni. Nem ritka az sem, hogy a kutató esztétikai elvárásai alapján úgy ítéli meg, hogy a nyersanyag önmagában »nem elég szép«, és ezért szerkeszti át a legépelte szöveget.”⁴ Kovács szerint a másodlagos elemzés lehetetlenné válik, ha már az elsődleges rögzítést is szerkesztési szempontok befolyásolják, ezért arra a következtetésre jut, hogy „a szerkesztés az élettörténeti interjú halála”.⁵

Módszertani megfontolásokat figyelembe véve szöveghűen (fonetikusán), stilizálás és szerkesztés nélkül közlöm az interjút, amivel persze cseppet sem könnyítem meg az olvasó dolgát. A hangfelvétel alapján gépelte szöveg ugyanis emiatt számtalan pongyola megfogalmazást, szóismétlést, nyelvhelyességi hibát is tartalmaz. Szokatlan lehet tehát az olvasói szemnek a „gyomlálatlan” szöveg, de az élőbeszéd már csak ilyen. Bizonyára kevés olyan ember van, aki élőszóban is képes precíz, kerek egész mondatokban fogalmazni, akár órákon keresztül. Az volt a célom, hogy minél inkább megőrizsem az élőbeszéd jellegzetességeit, de a leírt szöveg természetesen így sem adhatja vissza az élőszó és a metakommunikatív jelzések sokszínűségét, ez leginkább videointerjúval volna lehetséges.

A központozás külön problémát jelentett a gépeléskor, hiszen az már maga is egyfajta értelmezés. Éppen ezért vannak olyanok, akik szerint vesszőt és pontot csak ott kell használni, ahol az interjúalany hanghordozása egyértelműen tagolja a szöveget. Mások a jobb olvashatóság kedvéért ragaszkodnak a helyesírásnak megfelelő központozáshoz. Én egyfajta kevert módszert próbáltam alkalmazni.

Az interjú jelen formában történő közlésével az is célunk, hogy megmutassuk, milyen formában szándékozzuk archiválni az általunk a jövőben készítendő interjúkat. Az interjú teljes hanganyagát az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában a kutatók kutatási engedély birtokában hallgathatják meg, vagy olvashatják a papír alapú gépelte szöveget, és saját szempontjaik szerint elemezhetik azt.

A szöveg gépelésekor a következő jelzéseket használtam:

szöv-	félbeszakadó szöveg
[közbeszól]	magyarázatok, illetve metakommunikatív jelzések
(...)	a leírásból kimarad valami, mert nem érthető (körülbelül a szöveghosszal arányosan)
(szöveg)	bizonytalanul érthető szöveg

Életútinterjú Miklós Györggyel

– *Arra szeretném kérni, hogy mesélje el az élettörténetét!*

– Jó. Hát 1960-ban születtem vidéken, Nógrád megyében, Pásztó városban, pedagógus családban. Elégé konzervatív, jobboldali nevelést kaptam a szűkebb, tágabb családomból. Innen jön a politika, társadalomtudományok, humán tudományok iránti érdeklődésem is, ez határozta meg. Tízéves koromba’ Pestre költöztünk, és hát Budapesten éltünk, éltem én – és most csak saját magamról beszélek –, éltem én huszonhat éves koromig, amikor el kellett jönnöm Budapestről, de az majd egy későbbi, majd a beszélgetés későbbi fázisában térünk erre rá, hogy hogyan történt. Budapesten jártam általános iskola felső tagozatába. A Vörösmarty Gimnáziumba jártam a nyolcadik kerületbe, és utána az ELTE-nek a filozófia–történelem szakára jelentkeztem. Egy év előfelvételis sorkatonai szolgálat után elkezdhettem 1979-ben az ELTE-n a tanulmányaimat filozófia–történelem szakon, ahol 1985-ben végeztem. Na most hát még családi indíttatásról, amit mondtam az előbb, hogy polgári értelmiségi családból származom, több generáció, harmadik generációs értelmiségi vagyok én a családukban, családuk egyik része erdélyi, székely származású apai ág, anyai ágon pedig Heves

megyéből származunk iparos-jobbágy családból, így utánakutattam a családfának. Hát ennyit tudnék elmondani, és hát várom a kérdéseit akkor, és hát akkor, hát ennyit tudnék bevezetőnek, aztán majd jön több.

– *Hát én- [meglepődve] Az egész élettörténetét elmondhatja.*

– Egész élettörténetemet? Hát elvittek, elvittek, folytatom akkor onnan, hogy ugye felvettek az egyetemre, akkor elvittek katonának Hódmezővásárhelyre. Tizenegy hónapig voltam katona, és azt még feltétlenül mondjam el, hogy Pesterzsébeten laktunk a Vécsey lakótelepen. Na most ez nem érdektelen, és ennek mint történész kutatóként szeretnék utánajárni, tehát nagyon, nagyon szeretném ezt lenyomozni, hogy ez hogy történt. Úgy hívták ezt a lakótelepet, hogy KISZ-lakótelep. Na most több ilyen volt, Óbudán is volt ilyen, Budapesten több helyen voltak ilyen lakótelepek. Azért hívták őket KISZ-lakótelepeknek, mert KISZ-védnökséggel épültek. Na most kik kaphattak, kik kaphattak lakást? Tehát kik? Meg kellett vásárolni, öröklakások voltak ezek, tehát a teljes vételárát akkor ki kellett fizetni. Meg kell kérdezni, hogy kik, kik kaphattak. KISZ-funkcionáriusok, pártfunkcionáriusok, BM-esek, HM-esek, a szakszervezeti funkcionáriusok, tehát a Kádár-rendszernek a politikai elitje fog kerülni, de mondjuk nevezzük úgy, hogy a Kádár-rendszernek a politikai elitje kaphatott itt lakást. Na most mi hogy kerültünk ide? Úgy kerültünk ide, hogy az én édesapám a HM-ben dolgozott mint polgári alkalmazott, a most már megszűnt, volt Zalka Máté, majd Bolyai János Katonai Főiskolán volt a sportegyesületnek a vezetőedzője. És akkor így a HM segítségével kerültünk mi ide. Na most én utólag végig, tehát végigkövettem, hogy kik voltak a szomszédaink, kik voltak a, kik voltak a lakótársaim, és én azt tudom mondani, hogy, hogy a hetvenes években, nyolcvanas években egész nyugodtan ki lehetett volna írni arra a háztömbre, ahol lakunk, hogy a BM III-as Főcsoportfőnökségnek a lakásai vannak itt, mert ez tényleg így volt. Tehát ez, ez tényleg. Hát most utólag tudtam meg, hát. Kár, hogy akkor nem is tudtunk ilyenről, hogy BM III-as Főcsoportfőnökség. Hát végeztem az egyetemet, nagyon jó volt, nagyon kellemes volt, de az ügynöki létem, az ügynöki tevékenységi lét végigkísérte egyetemi, egyetemi éveimet, és ennek még- Nem is ez volt még a legrosszabb, ennél jött rosszabb is, 1985 után, tehát pont akkor, amikor, amikor elvégeztem az egyetemet, pont akkor kötöttem meg egy új kapcsolatom a BM III-as Főcsoportfőnökségével, a III/III-as Csoportfőnökséggel, ami, ami, ami szörnyűbb volt, mint az előző öt év összesen. Összesen tíz évet, tíz évet voltam a BM kötelékbe', hogy úgy mondjam. Tíz évig kellett ott lennem, és 1989 karácsonya előtt, karácsonján, tulajdonképpen a „Duna-gate” botrányral szálltam ki. Tehát tulajdonképpen akkor szálltam ki. [megáll] Hát sajnálom, úgyszólván kérem a kérdéseit!

– *[meglepődve] Hát ezután mi történt? Az egyetem elvégzését követően, hogy a-*

– *[közbevág] Na most, hát akkor az elejétől-*

– *[folytatja] A pályája hogyan alakult?*

– Még, még mielőtt az egyetemre kerültem volna, ugye, sorkatona voltam Hódmezővásárhelyen, és a- [megáll] El, elmondom úgy, ahogy történt.

– *Jó.*

– *A leszerelés előtt egy-*

– *[közbevág] Az lenne a legjobb... [nevetnek]*

– Igen, de előtte lesznek olyan részek, amelyek ilyen, kicsit ilyen romantikusak, vagy nem, vagy nem volna- A következő történt. Leszerelés előtt három nappal- [szemüvegéért nyúl] Felveszem, mert rövidlátó vagyok. Így Önt is jobban látom. Tehát leszerelés előtt három nappal mondja az egyik katonatársam, aki éppen a mi (rajunkban) toronylövész volt, és emlékszem rá, emlékszem rá, hogy Szegedre vették föl magyar-történelem szakra, most vidéken él. Mondja, hogy te, ki az a zászlóalj politikai tiszt? Te dumáltál mostanába' valami ilyesmit? Tehát, na de hát azért én elég, elég szabad szájú voltam, tehát eléggé, eléggé olyan voltam középiskolás koromban is, meg harmadik-negyedikes koromban jártam be a kínai nagykövetségre rendszeresen. Pusztán érdeklődésből, nagyon érdekelt a maoizmus. Tehát nagyon érdekelt a maoizmus, és akkor én azt gondoltam, hogy itt a kádári propagandakiadványokat elolvasom, ezek, ezek nem biztos, hogy hiteles választ adnak az én kérdéseimre, és hát én úgy gondoltam, hogy a maoizmusról a legautentikusabb forrás maga a kínai nagykövetség lesz a Benczúr utcába', és, és én, én oda, oda eljártam. Én oda heten-, heti

rendszerességgel, heti egy-két alkalommal oda mindig eljártam, meg, meg elég szabad szájú voltam, vagyok is, tehát most is. Tehát elég szabad szájú voltam, vagyok, hangoztattam a véleményemet, na ezért kérdezi ez a katonatársam, jó barátom, hogy, hogy beszéltél-e mostanában valamit, tettél-e olyan politikai kijelentést, hogy- Hát mondom, te nagyon jól tudod, hogy szoktam ilyeneket tenni, hát, hát minden kimenőn ugye arról ábrándozunk, hogy hogy fogjuk visszafoglalni Erdélyt, meg mit tudom én. Hát, hát állandóan volt ilyen, hát ez, ez, ez, természete-, mindig teszek ilyen kijelentéseket, meg, meg a kommunistákat dehonesztáló, meg mindig, mindig van ilyen, meg mikor vonulnak ki az oroszok, meg mit tudom én, tehát mindig van ilyen, ilyen, tehát nem, nem okozna nagy meglepetést. Menjél, menjél le légy szíves a zászlóalj politikai tiszthez! És akkor lemegyek, és fogadott egy nagyon, na most nem akarok itt drasztikus jelzőket mondani, de nagyon csúnya, rossz ember volt, na mindegy. És akkor ő fogad. És mondja, hogy nem ő akar ám velem beszélni, hanem menjek be abba a szobába, ahol ül két ember, és azok akarnak velem beszélni. És bementem, és ott ült, és mondta a nevét: Cirkos Tibor főhadnagy, akkor, akkor főhadnagy volt, ez 1979-ben volt. Akkor főhadnagy volt, és ott ült egy, egy nagyon érdekes, míg élek nem felejttem el, egy figura, akit soha többet nem láttam az életbe': egy, egy hippy. Egy ilyen hosszú szőke hajú, szakállas, farmeröltönyös, tornacipős, III/III-as Csoportfőnökség hivatásos dolgozója volt ő is, volt ő is. Hát meg a Cirkosról tudjuk, hogy az volt már tíz éve, az már- Hát bemutatkozott ő is, Cirkos Tibor, és ő a Belügyminisztérium állambiztonsági osztályáról jött, és az lenne a, a kérésük, és – nagyon, nagyon udvarias volt – az lenne a kérésük, hogy, hogy segítsen nekik a munkájukat. Mert itt a külföldi, nyugati hírszerző meg egyéb propaganda beférkőzik és megfertőzi az egyetemi ifjúságnak a lelki világát és egészséges világnézetét. Nem használt, hadd tegyem hozzá, nem használt a kádári dogmatikában előírt kifejezéseket, tehát nem volt olyanról szó, hogy a marxizmus-leninizmus védelme, meg ilyenek, valószínűleg tudta már, hogy nálam ezzel nem sokra menne, tehát, hogyha itt, itt elővezetné, hogy milyen szép a szocialista rendszer, tehát akkor lehet, hogy ott fölállok azt' rögtön otthagynom. Tehát ez valószínűleg ez nem jön be. Tehát vigyázni kell a fiatalokra, vigyázni kell rájuk, hogy nehogy a nyugati imperialista, nem, a nyugati propaganda beférkőzzön és a szegény fiataloknak az egészséges világnézetét megfertőzze, és ezért segítsen nekik BM-munkájában, és le kéne ülni heti, kétheti rendszerességgel néhány hivatásos állományú, akár övele, és BM állambiztonsági munkatárssal, és el kéne mondanom, hogy milyen felforgató eszmék vannak az egyetemen, az ELTE BTK-n, milyen felforgató eszmék vannak. És akkor mondom, most Önök engem besúgásra akarnak? Jaj, nem! Egymás szavába vágva tiltakoztak. Nem, ez nem besúgás. Ez nem besúgás, ez, ez a fiatalok érdekében, ez ifjúságvédelem. Ez a fiatalok érdekében történik, itt szó nincs semmiféle bemószerolásról, meg én is, amióta én, mondja a Cirkos, amióta én itt dolgozom a BM állambiztonságnál, azóta, néztek, néztek utána, ennek utána lehet nézni, egy fiatal sem csuktak börtönbe. Hát én megkérdeztem, hogy de olyan volt, hogy egyetemről kizártak, ugye. Az mondja, olyan volt olyan. Na és akkor, és akkor én azt mondtam, én akkor azt mondtam neki, hogy hát ne haragudjon, de nem, én ezt nem vállalom. Tehát én nem, nem tudok, én nem tudnék ilyet csinálni, hát ezekkel a velem egykorú srácokkal itt összenőttünk a katonaságnál. Én nem tudnék róluk jelenteni. Én nem, nem, én nem tudnám, tehát egyszerűen, meg arról nem is beszélve, hogy nagyon, nagyon jól tudni, hogy mindegyiknek milyen volt a világnézete, hogy olyan volt, mint az enyém. Tehát nem, nem jelentek ezekről a gyerekekről, tehát nem. Leszerelés, hazamentem, eltelt egy hét, fölhív otthon telefonon, hogy találkozunk. És akkor találkoztunk egy-

– [közbevág] Cirkos?

– Cirkos Tibor. Akkor főhadnagy volt, alezredesként ment nyugdíjba '89-ben. Ő volt a Nagy Imre újratemetéséért felelős, (ő volt). Na és akkor, hogy találkozunk. Hát jó, találkozunk, és akkor megint ugyanez, hogy segítsen nekik. Ekkor már előjött azzal, hogy ők is tudnak nekem segíteni. Tehát ők is tudnak nekem segíteni. De azt majd meglátom, hogy milyen nehéz lesz állást találni. Sok dolgom lesz majd az egyetemen, ott is. (...) Tudnak ők, mindenben tudnak nekem segíteni. Tehát mondom, nem, hát én nem, tényleg nem szeretném. És akkor, hát akkor állt elő Cirkos azzal, hogy na de mi van ezzel a kínai nagykövetségi kapcsolatokkal. Hát én éveken keresztül járkáltam be a kínai

nagykövetségre. Mondja, hogyha ezt a Hermann megtudja – a Hermann István, a filozófia tanszékvezető –, Hermann megtudja, hát akkor nekem végem van, hát nekem végem van. De ők, ők tudnak arról gondoskodni, tudnak abban segíteni, hogy ezt a Hermann- [megszakítja az elbeszélést] Elég hangosan mondom egyébként? Hogy ezt a Hermann soha ne tudja meg, és soha ne kerüljön ez az információ a Hermannhoz, és, de, de akkor elvárják, hogy én is segítsek nekik. Tehát nekem is, de hát azt mondja, de hát, de hát akkor most jó, megszakítjuk a kapcsolatot, elválnak, és a Hermann ezt megtudja. Na de hogyha én segítek nekik, akkor Hermann ezt nem tudja meg. És akkor igent mondtam, és akkor- Hát most ilyenkor, nem akarok mentegetőzni, de mit lehet csinálni?! Igent mondtam, és akkor elővett egy ilyen A4-es papírt, és lediktálta. Tehát lediktálta. Na most én utólag már így, utólag már így arra a szövegrészre emlékszem, tehát hogy önként és dalolva én jelentek az egyetemen folyó esetleges aknamunka, nyugati aknamunkáról, meg az ifjúság körében fellazít- Tehát használt ilyen kifejezéseket. Tehát erről jelentek, önként, hazafias meggyőződésből. Na most ezt azért mondom el Önnek, mert hogyha Ön most bemegy a, a nyilvántartóba, és kiszedi az összes 6-os kartont, én az életemet rá merem tenni, hogy mindegyik 6-os kartonra az van ráírva, hogy önként és hazafias meggyőződésből vállalta az együttműködést az állambiztonsággal. Ebben biztos vagyok. [interjúkészítő rázza a fejét] Mindegy, szerintem ez így van. Na tehát leírtam, hogy önként, hazafias meggyőződésből vállalom az együttműködést, na és akkor-

– [közbevág] *Vannak kompromittáló adatok alapján-*

– Hát olyan is van, hát- Ezt beírták, hogy kompromittáló adatok alapján? Én is kutattam a levél- Én ilyet nem találtam, na mindegy, mindegy. Na, Ön ott, ott dolgozik, jobban tudja. Na és a következő volt, hogy, hogy hát akkor elkezdődtek a jelentéseim írásai. A társaimról. Na most a társaimról én leírtam azt, hogy, most nem viccelek, tehát leírtam azt, hogy ki hány korsó sört ivott meg az Erkel sörözőben, például. Meg, meg leír- Meg- És, és akkor a Cirkos mondta, hogy (...) engem. Mindig találkoztunk valami presszóban, a, a Pozsonyi úton találkoztunk egy sörözőbe'. Volt ott egy söröző a, ott lejjebb volt, ott a Margit hídnak a pesti hídfőjénél, lejjebb, tehát volt ott egy söröző, ott nagyon gyakran, ott találkoztam először a Cirkossal mindig, rendszeresen. És akkor leírta, hogy, hogy valami politikai, aszongya, írjal már valami – tegeződünk –, tehát így első, amikor alá, megírtam, akkor (...), a koreográfiához még hozzátartozott, azt mondja, hogy hát írjal már valami politikai dolgokról is, (...). És akkor leírtam, hogy azt mondta XY, leírtam a nevét, hogy kicsoda, hogy ezek az oroszok vonuljanak már ki az országból. Hát mért tartanak már minket megszállva? Hát most odaadtam a Cirkosnak, elolvassa, hát tudod, mit mondok neked? Igen, kivonulhatnak már a büdös francba. A francnak vannak itt. Na, szóval, és én éreztem, hogy, én éreztem, hogy itt föl-, tehát fölösleges, tehát fizikailag fölösleges vele találkozgatnom, mert vagy összetépi a jelentéseimet, vagy mmmm, na jól van, azt' elteszi. Tehát ennyi, ennyi volt. Egyik alkalommal, akkor már a (...) utcai presszóban találkoztunk ott a Körút mellett, jön Cirkos, hogy jó, megbeszélte a főnökeivel, hogy engem leállítanak az egyetemi évfolyamtársak figyeléséről, mert semmi értelme, tehát gyakorlatilag nulla, amiket írok, ennek semmi hasznát nem veszik, és ráállítanak a demokratikus ellenzék figyelésére. Tehát ez volt '80–81-ben. Innentől kezdve figyeljem meg a demokratikus ellenzékét, és aztán elmondta, hogy hogyan. Annyit hadd mondjak el, hogy például amikor egyetemi évfolyamtársakkal ültünk egy presszóban vagy egy sörözőben, s akkor arról beszélgettünk, hogy- hát politizáltunk, mit tudom én, rohadt kommunisták, egypártrendszer, mért van egypártrendszer, mért nincs többpártrendszer, mért nem vonulnak ki az oroszok, satöbbi. Na most én is ott ülök, és én is mondom a magamét. Mondom ugyanazt, amit a többiek. És egyszer csak föláll az egyik srác, szót kért egy kis srác, és azt mondja, hogy jaj, képzeljétek el, tegnap jött haza a bátyám Párizsból, és hozott egy csomó Párizsi Magyar Füzeteket, meg hozott egy csomó magyar nyelvű kiadványt Párizsból, és szeretne az egyetemen osztogatni. Na most, ha hiszi, ha nem, én akkor, mint a rajzfilmben, na szóval fölborítottam az asztalt szinte, és fölugrottam, és elrohantam. És kiabáltak, hogy hova mész, hát hova mész. Nem, nekem most el kell mennem, mert egy lánnyal kell találkoznom, én most nem érek rá, én most sietek. Nem érek rá. Tehát most miért csináltam ezt? Amiért csináltam, és sok ilyen volt egyébként, sok ilyen volt. Ezt azért csináltam, mert hogyha van még a társaságba' egy ügynök, és ő erről mondjuk jelent, hogy az egyik srác azt mondja, hogy

Ő Párizsból hozott magyar nyelvű kiadványokat, de én nem jelentek, mert én nem jelentek, én évfolyamtársakról, barátokról nem jelentek, nincs az az Úristen. Ha én erről nem jelentek, akkor engem másnap a Cirkosék keresztre feszítenek. Tehát hogy ne is halljam, tehát ne is halljam azt, hogy, hogy ő mond ilyet, hogy, mer' az, hogy szidjuk az oroszokat, szidjuk a kommunistákat, ez belefér. Tehát ez belefér, de, de az már nem fér bele, hogy fölbujtunk. Tehát ez már nem fér bele. És akkor fölugrottam és elrohantam. Tehát sok ilyen volt, sok ilyen volt. Na ráállítanak az ellenzék figyelésére. Azt mondta Cirkos, hogy menjek föl a Rajk László Galamb utcai butikjába. Menjek föl a Galamb utca 5.-ben működik ez a butik. Tudja, merre van? Ott működött fönn az emeleten, ez a Rajknak a lakása volt, és a Rajknak itt szamizdat butik volt, szamizdat butik volt. Én ott ismerkedtem meg a Nagy Jenővel, az Eörsi Istvánnal, a Demszky Gáborral, Solt Ottiliával, Kis Jánossal, Kőszeg Ferencsel, tehát jártak oda. És akkor, na most én megmondom őszintén, hogy rám a demokratikus ellenzék, Rajkostul, mindenestül együtt roppant rossz benyomást tett. Tehát roppant rossz benyomást tett. Egy rendkívül nagyképű, arrogáns, beképzelt figuráknak tartottam őket, és azt is megmondom, és ezt gigantposzttereken is közzéteszem az egész világon, ha kell, hogy nekem semmiféle lelkiismereti problémát nem okozott róluk jelenteni. Semmifélet. Tehát semmit. Tehát nekem megvolt az elvi meggyőződés, ami, ami van, és azt, hogy nekem le kell írnom, hogy egy ilyen összejövetelen mi hangzik el, meg, meg milyen szamizdatokat árulnak, mert nekem is BM-pénzen kellett venni szamizdatokat, miket árulnak, azt én szemrebbenés nélkül megcsináltam, szemrebbenés nélkül jelentettem róluk, és semmiféle lelkiismeret-furdalást nem éreztem. És tulajdonképpen most sem nagyon érzek, ez nem egészen így van, mert most már differenciálni tudtam, mi a különbség egy Demszky Gábor meg egy Nagy Jenő között, tehát mi a különbség Kőszeg Ferenc meg egy Rajk László között, tehát, tehát ilyeneket, ilyeneket feltétlenül, ilyeneket feltétlenül tudtam. Hát hova jártam? Jártam először a Rajkhoz a Galamb utcába, aztán ugye Rajk, Rajkot kiköltöztették, tehát elköltöztették az anyukájához a Rózsadombra, a Bimbó útra, ha jól tudom, oda nem mentem oda, ott egyszer sem voltam, oda nem kellett mennem. Ott egyszer se voltam. És utána jártam a Szilágyi Sándornak volt egy hétfői szabadegyetem előadásaira, ott az Arany János utcai metrómegálló melletti utca. Melyik utca az, nem tudom. Ott, ott voltak ezek az előadások. Ott, oda jártam, ott, ott még, ott még néha tanultam is. Tehát ott még néha jó dolgok is elhangzottak. Bár nem, nem ez volt a jellemző, de, de Szilágyi volt az első, akitől bocsánatot kértem. Egyébként. Tehát kilencvenes évek végén őt kerestem meg először. Hát. [nagyot sóhajt] Na igen. Hát a Cirkossal körülbelül olyan, először olyan kéthetente kellett találkoznom. Érdekes, hogy, hogy úgy kezdődött, hogy, hogy hogy kezdődött a jelentések írása. Ez is érdekes, most így eszembe jut. Hogy először arról kell, azt mondta a Cirkos, hogy csináljál úgy, mint hogyha újságcikkeket írnál. Tehát csináljál úgy, mint hogyha újságcikkeket írnál!. Tehát mintha egy újságíró. Írd le, hogy hova jársz egyetemre, kik az évfolyamtársaid, kik a tanáraid, most éppen milyen órád van, milyen órád lesz! Tehát ilyeneket írd le! Jó. És akkor utána jöttek a, körülbelül egy fél évig tartott, ez '79 első felében, tehát szeptembertől első felében mondjuk tartott, és, és akkor utána '79 januárjára- vagy '80 januárjától jöttek a, hát a, a politikai tartalmú, hogy most az évfolyamtársakról, most konkrétan ki mit mondott, mit csinált satöbbi. Ilyen, és akkor utána egy év múlva erről leállítanak. Körülbelül egy év múlva leállítanak. És akkor megyek a Rajkhoz, és, és akkor előtte, tehát amikor a Rajkhoz jártam, hát ugye ott le kellett írnom, hogy- Szigorúan tilos volt magnót használni, tehát hogy eszembe ne jusson ilyen, hogy magnót viszek például. Tehát mindent meg kell jegyezni, és mindent- Ja, és ott sem szabad jegyzetelni, ott, ott sem szabad. Meg otthon, tehát otthon, otthon kell jegyzetelni. És, tehát otthon már nem (...), de ott már jelentéseket. Mert úgy kellett megírni a jelentéseket, hogy ilyen egyes szám harmadik személy, barátom mesélte. Én gondoltam, hogy meg is írom, nem gondoltam, meg is írom az emlékeimet így, hogy Barátom mesélte címmel. Tehát ez, tehát barátom mesélte, hogy ezerkiláncszáz, mit tudom én, nyolcvanegy második hó 16-án járt Rajk László Galamb utca 5. szám alatti lakásán. A lakásban az alábbi személyek tartózkodtak: Rajk László, Nagy Jenő, Kőszeg Ferenc, Kis János, Solt Ottília, Szilágyi Sándor, mit tudom én, Hodosán, Hodosán Róza, és ott felsoroltam, hogy kik tartózkodtak. Az alábbi szamizdat kiadványokat árulták: (...), Beszélő, mit tudom én,

hányadik száma, akkor volt, amikor elindultam már, lehet, hogy akkor már el is indultam, (...), na mindegy. Volt olyan, hogy Kisúgó, volt ilyen, Kisúgó, Máshonnan Beszélő, tehát voltak ilyenek. [köhög] Bocsánat! Na ezeket a neveket leírtam, és akkor elhangzottak az alábbiak, hogy ki mit mondott, hogy mit tudom én, Szilágyi Sándor azt mondta, hogy legközelebbi találkozásunkat máshova kéne áttenni, mert kicsi ez a lakás, mit tudom én, és akkor Rajk László erre azt mondta, hogy de, itt jó lesz, mert ide ugyan biztos jön egy BM-es, kis ideig azért mégiscsak otthonosan érezzük magunkat. Hát, tehát le kellett írnom, hogy ott mi hangzik el, mit, ki mit mond, aminek hát, erre próbált kioktatni a Cirkos, hogy aminek konspiratív tartalma van, vagy, vagy, nem hírértéke van, hanem hogy, hogy hívják?

– *Információs tartalma.*

– Információs tartalma van, de azt mindig a jelentések alapján megfogalmazzák, hogy a, a jelentés tartalma szakmailag megbízható, szakmailag ellenőrizhető, és akkor-

– *Operatív?*

– Operatív igen, tehát operatív tartalma van, tehát operatív tartalma van. (.....) Tehát operatív tartalomra figyelj! Így mondta. És, na akkor kiköltöztetik a Rajkot, akkor, akkor átírányítanak a Szilágyi Sándorhoz, ha jól emlékszem, aztán jártunk a, a Tűzoltó utcába a Matolay Magdához, a SZETA, SZETA rendezvényekre, oda is jártunk. Na most azt hadd tegyem hozzá, hogy én ezekre a rendezvényekre mindig elvitt- Nem, nem igaz, hogy mindig. Elég gyakran elvittem a barátaimat is, tehát egyetemi évfolyam, barátaimat is elvittem, akikről elvileg jelentenem kellett volna még anno. Tehát elvittem őket, és, és nem írtam, nem írtam le. Én nem, nem írtam le, tényleg. Utána lehetne (menni), ha meglenne az M-dosszié. Nem írtam le, hogy kiket vittem magammal. És akkor azt mondja egyszer a Cirkos, nem egyszer egyébként, hallom, hogy társaságban voltál fönn a Matolay Magda lakásán. Igen, mondom, néhány barátommal. És azt, baszd meg, mért nem írod le, hogy kikkel voltál fönt? Hát nem írom le. És, és akkor, de hát most őket is szarba kevered, meg magadat is, tehát most ilyeneket mért csinálsz? Hát ilyenek, ilyenek voltak. Nem írtam le. (Többször-) Soha nem írtam le. De például a SZETA-ra elvittem a szociológia szakos barátaimat. Mert azért ez nekik szerintem érdekes, például. Akkor a Szilágyinak a repülő egyetemi előadásaira elvittem a történelem szakos barátaimat, mert ez érdekli őket, de soha nem írtam le neveket, hogy kiket. De soha nem írtam le. Úgyhogy kaptam már olyan jelentést Önöktől, hogy bele volt írva, hogy én ott vagyok. Tehát, de ilyen NOIJ van, tehát ilyen napi operatív információs jelentésben írtak rólam. Hát, hát még erről még azért beszélek, még mondok valamit. Hát hova járkáltam még? Eörsi Istvánnak voltam a lakásán. Ja igen, Kőszeg Ferencnek voltam a lakásán, amikor a Duray Miklóst letartóztatták Csehszlovákiában, akkor a Kőszegnél volt egy ilyen tiltakozó nagygyűlés. Akkor utána engem jól lecsesznek, már bocsánat, hogy mér' írtam alá a tiltakozó nyilatkozatot. Hát mert ment körbe, és akkor, akkor, mondom, hogy gondolod, hogy így megy körbe tiltakozó nyilatkozat, ő aláírja, én, én nem írom alá, és továbbadom, há' hogy? Hát a Szabad Európa beolvasta az én nevemet is. Hogy Miklós György egyetemi hallgató. Hát (...) beolvasta (...). Duraynak a letartóztatása, az is, hát le kellett írnom, hogy kik voltak ott, hányan voltak, miről volt szó. És Kenedi Jánosnál voltam, és soha nem felejttem el, azt mondja Cirkos, hogy te most oda feltétlenül a- Nem ismered Kenedi Jánost, de meg kell ismerned, oda el kell menned a Szüret utcába' lakik a Kertészeti Egyetem mellett. Oda feltétlenül el kell menned, a Kenedi Jánoshoz, mert valaki nem tud elmenni. Most már tudom, hogy a Tar Sándor nem tudott elmenni. Tehát most már így utólag tudom rekonstruálni. A Kenedivel én-

– *[közbevegés] Az hogy zajlott, hogy bement egy ilyen társaságba? Mondja, hogy odaküldték, de hogyha nem ismert senkit, vagy ha nem hívta senki, akkor hogy ment oda?*

– Rengeteg ismeretlen ember ment oda. Rengeteg ismeretlen arc ment oda.

– *Elég volt tudni, hogy van ez a rendezvény, és elég volt becsengetni.*

– Elég, igen, igen. Megkérdezte esetleg az ajtónyitó, hogy honnan hallottam erről. Az egyetemen terjed a pletyka. Szabad Európában hallottam. Igen, így.

– *Hogy ment az elsőre?*

- A Rajk, a Rajk, köszönöm, hogy megkérdezte, Rajk, hát mondom, és hogy? Mit mondok a Rajknak? Hogy én nem is hallottam még erről a Galamb utcai butikról, hogy megyek én oda? Hát hallgattad tegnap a Szabad Európát. Én nem szoktam, nagyon ritkán hallgattam a Szabad Európát akkor még. És, hát nem, nem hallottam, de hát hazudd azt, hogy hallgattad. Hazudd azt, hogy hallgattad a Szabad Európát, ott mondták be. Rengeteg ismeretlen arc volt. Tehát rengeteg ismeretlen ment, vagy, vagy megkérdezték tőle, hogy hogy került ide, vagy nem. Na most tőlem, én úgy emlékszem, esetek többségében nem kérdezték, hogy (...). Tehát rengetegen voltak akik, hát a földön ültek, (...) az asztalon, a székeken, mindenütt. Tehát rengetegen voltak egy Kenedi Jánosnál, vagy egy, egy ilyen repülő egyetemen a Matolay Magda lakásán. Rengetegen voltak. Vagy később a Molnár Tamás lakásán az Inconnu művészcsoport. Rengetegen voltak. Nem kérdezték. Tehát nem, nem, nem kérdezték, tőlem soha nem kérdezték, én úgy emlékszem. Vagy (...). Én úgy emlékszem, tőlem soha nem kérdezték meg. Akkor valószínűleg ezt válaszoltam volna, ami (...), aztán már nyitottabb fülekkel járkáltam az egyetemen, hogy büfébe' beszélnek, hogy te följössz a Rajkhoz ma este? Tehát ott már azért ez ment. Tehát igen, tehát ott azért ez már eléggé- Na és akkor, hát igen, tehát voltam a Kenedinél, Kőszegnél, Eörsinél, na és az egész az, hogy hát, hát teljesen a hatása alá kerültem a szamizdatoknak. Tehát olvastam őket, most már a barátaimnak is vettem, a baráti körömnek, a baráti köreimnek, mert több volt, és nem csak a BM-nek. Tehát nem csak. Vettem a BM-nek is, és, tehát, tehát lehet, hogy a Demszkynek is feltűnt annak idején, hogy, hogy azt mondom, hogy te, akkor légy szíves ezekből a szamizdatokból adjál, és odaadtam a pénzt, és akkor légy szíves ugyanezekből adjál még. Tehát két (...) (ment), egy ment a BM-nek, egy ment a barátoknak tehát. És, na, hát, tehát ilyen, és akkor az akkori barátnőmmel csináltunk ilyen, ilyen irodalmi színpadot. Csináltunk egy maszek kis irodalmi színpadot az ő lakásán. A Szent István parkban lakik ő mai napig. És ott csináltunk egy kis irodalmi színpadot, és akkor ott előadtunk olyan dolgokat, hogy hát ilyen szatirikus jeleneteket, de nekem mindig voltak irodalmi hajlamaim. Tehát leírtuk a, nem, nem tudom, emlékszik-e tanulmányaiból, amikor '86-ban, kivonták az oroszokat, az orosz hadihajókat kivonták a líbiai kikötőkből, és másnap jöttek az amerikaiak bombázni a líbiaiakat, Kadhafinak a főhadiszállását, és ugye előtte való nap az oroszokat hirtelen kivonták. Még a Demszkynél hallgattuk a Szabad Európát. Akkor fönn voltam Demszkynél szamizdatot venni. És akkor, s akkor ezt megírtuk, hogy a színdarab milyen lehetett. És akkor szatirikusan, kicsit vígjátékszerűen. És akkor ilyeneket, ilyen dolgokat adtunk elő. Hát híres, ez híres dolog volt, és ennek tudom, hogy több változata született akkor, az István, a király című rockopera, amikor ugye '83-ban (...) először, nagyon megmozgatta a fantáziánkat, az enyémet főleg, és én átírtam az egészet az '56-os forradalomra. Nem kell hozzá nagy költői tehetség, tehát semmiféle, tehát most akkor az István legyen a Kádár, és akkor a Koppány legyen a Nagy Imre. Tehát átírtam az egészet ilyenre, és ezt egy Rusai Laci nevű, Rusai László nevű barátunk, egy Hatvanban lakó barátunk ezt a kéziratot elvette és elvitte, elvitte Hatvanba. Tehát elvitte a lakására, ahol lakott. És, és nyolc, ez '85-ben volt, ez '85-ben volt, és a '85-ben voltak azok az országgyűlési választások, amikor két jelölt között lehetett választani már. A kommunista meg a kommunista között, tehát az MSZMP jelöltje meg a Hazafias Népfront jelöltje között. Emlékszik erre. És a Laci a, a '85-ös országgyűlési választások napján, ő ezt kitacepaózta, ilyen kis plakátokkal Hatvant, meg a Lenin szobrot a városba', meg a mozdonyt, a kiállított mozdony szobrot vagy mozdonyt a vasútállomáson, hogy- Tudom, mert rendbe tették a röplapokat. Jobboldali pártokat is! Ez a választás silány komédia. Vonják ki a szovjet csapatokat! Legyen többpárti, rendes többpárti parlamenti választás! Satöbbi. És na most a Lacit körülbelül másfél perc alatt kapták el, körülbelül, bevitték a hatvani rendőrkapitányságra, már ott nagyon megverték, már ott nagyon megverték a Lacit, de rájöttek az okos rendőrök, hogy ez ugye, ez politikai ügy, és elvitték Egerbe az ávóra. Elvitték az ávóra, és ott tartották fogva nagyon sokáig. Vagy két hónapig volt előzetesben a Laci körülbelül, vagy háromig, nem, sokáig volt előzetesbe'. És hát mivel ő sem szokott, ő egy szabadúszó értelmiségi volt, és igazából hát fizikai kínzásokhoz mért kellene hozzászoknia valakinek? Tehát most (ilyen) gyönyörű, hát hogy mondjam? Ilyenkor föl tudok robbanni, mikor így olvasom ilyen regényekben, hogy a hőst vallatják, és, és tüzes vasat dugnak a hóna alá, és ő

akkor sem hajlandó elárulni a (...). Hát mi az, hogy nem, hát, hát egy pofon után magamra vállalok mindent. Hát egy pofon után elmondom, hogy én, én lőttem le Kennedyt. Hát hogyne, hát nem kell bírnia, a fizikai kínzásokat nem kell bírnia. Hát hogy kéne bírnia a fizikai kínzásokat. Na most szerencsétlen minden pofon után mondott egy nevet. Az első pofon után az én nevemet mondta. Tehát mi aztán később, miután kiszabadult a Laci, mi nagyon lecsesztük a Lacit. Nem, nem azért csesztük le, mert elárult – és most hatal-, hatalmas nagy idézőjel –, elárult minket. Nem azért. Hanem azért, hogy egyáltalán ilyen hülyeséget csinált. Hogy kimegy, kimegy fényes nappal kitacepaózza Hatvant. [két mondatot Miklós György kihúzatott] Na. Na most itt leállnék, és tessék kérdezni! Jó?

– *Tehát mondta, hogy más tartótisztet is kapott.*

– Igen.

– *Hogyan zajlott az a kapcsolat? Tehát szintén részleteiben. Hogy változott a feladatköre? Habár végig a demokratikus ellenzék volt, nem?*

– Végig a demokratikus ellenzéket kellett figyelmem. Tehát a feladatköröm, az semmit nem változott. Annyiban volt újdonság, idézőjelben, hogy akkor- Ja, most akkor beszélek a tartótisztokról. Valamikor '85 tavaszán, telén találkozok a Cirkossal meg egy fiatalemberrel, ilyen harminc év körüli fiatalember, volt harmincegynehány év körüli fiatalember, mint kiderült, nálam egy tíz évvel voltak akkor idősebbek. Hát Cirkos nem, Cirkos akkor már ötven felé közeledett. Tehát Cirkos úgy negyvenegynehány éves volt. Egy fiatalembert hoz magával, és a Deák téren valami presszóban találkoztunk, és ő Tóth Endre, nem mondta meg a rendfokozatot, soha nem mondták meg a rendfokozatot. Már utólag tudom, hogy százados volt a Tóth Endre. Tóth Endre, aki a legközelebbi tartótiszttem lesz, és akkor neki átad. Más beosztásba kerül, máshova kerül, és akkor átad engem a Tóth Endrének. Na most a következőt hadd mondjam el érdekességképpen. Ez a Tóth Endre, hát én már huszonegynehány éve nyomozok saját magam után, meg saját magam múltja után, ez a Tóth Endre ez annak a Tóth Ferenc ÁVH-s századosnak a fia, akit '56-ban a Lenin körúton meglincseltek. Aki lóg fön a lámpavason, és nyakába adták, hogy így jár minden ávós. Neki a fia a Tóth Endre. Ketten vannak testvérek, van egy nővére. Az ávó taníttatta őket. Tehát (...) ávó, a Rendőrtiszti Főiskolának, a Tóth Endre a Rendőrtiszti Főiskolának állambiztonsági szakát végezte el. Na és akkor, és átadott a Tóth a, átadott a Cirkos a Tóthnak, de utána a Tóthot nem lehetett, tehát nem, nem láttam. Mondta, hogy ő majd jelentkezik, tehát ő majd hív fel telefonon.

– *Tóth?*

– Nem láttam, nem jelentkezett, nem láttam. Na most amikor, amikor bevittek, letartóztattak minket, bilincsbe vertek, nyolcvan- Hát a Laci vallomása alapján, letartóztattak minket, és akkor bevittek minket az V. kerületi Rendőrkapitányságra. Ott elvették, rögtön elvették a személyi igazolványomat, valamelyik emeletre kellett menni, (nem emlékszem). Elvették a személyi igazolványomat, és jött egy vidéki nyomozó brigád Egerből az állambiztonságtól, két nevet jegyeztem meg belőle, Orosz Gyula főhadnagy volt a vezető, ilyen harcsabajszos fickó volt, ő volt a vezetőjük, az egri, egri állambiztonságnál III/1., tehát a vizsgálati osztálynak volt a munkatársa, és egy Magyar Elemér nevű ügyész. Egy Magyar Elemér nevű ügyész. Nem érdektelen ez a fickó egyébként. Tehát, és voltak még vagy tízen rajtunk kívül, sokan, nagyon sokan voltak, mert ugye ki kellett hallgatni engem, ki kellett hallgatni a barátnőmet, ki kellett hallgatni a, a, tán a Keszthelyi Zsoltot, és akkor kit kellett kihallgatni, nem tudom. Kettőnket biztos, a Ritával minket biztos. Kettőnkét. És, tehát a kihallgatás az, az, az borzasztó volt, tehát az borzasztó volt. Mit gondol? Ezt, amíg élek, nem (felejttem). Mit gondol, miért van itt? Hát mondom, a Rusai Laci miatt vagyok itt, mert, na mert közben a Rusai Lacinak az anyukája írt nekünk levelet. Írt nekünk levelet, hogy Lacit letartóztatták, és a Laci az egri rendőrség fogdájában van. Laci anyukája írt nekünk levelet. A Ritának meg nekem. És hát mondom, hogy a Rusai Laci miatt tartóztathattak le minket, és egyébként tényleg agyaltunk a Ritával azon, hogy tényleg, mi a szarért tartóztattak le minket. Hát, hát mit, mit tudhatnak? Azt, hogy, hogy ültünk a kocsmában és szídtuk az oroszokat, meg, meg, meg színdarabokat ad- Színdarabokat, meg viccelődtünk? Ezért tartóztattak le minket, mert-? Ez, ez képtelenség. Tehát ez- És kiderült, hogy igen, ezért, mert

maradt írásbeli bizonyíték, hogy az István, a királyba' az egész rockoperának az átköltött változatát az én, az én kézírásommal maradt a Lacinál, amit a házkutatásnál rögtön megtaláltak nála. És akkor így kezdődött, hogy: Ki írta ezt? Nem tudom. Nem? Durr, egy pofon, és akkor mondta, hogy ki írta ezt. És még kik vettek benne részt? És akkor minden pofon után Laci mondott egy nevet. Na, na és akkor bent vagyunk, és mit gondol, mért van itt. Hát mondom, gondolom, a Rusai Laci miatt vagyok itt, mert, mert hát a Lacika anyukája leírta, hogy Lacit letartóztatták. Nem tudjuk, hogy miért. Igen, nem tudja? Mégis, mégis mit gondol, hogy miért? Hát mondom, fogalmam sincs, miért tartóztatták le a Lacit. Na mindegy, szóval ez sokáig tartott ez a kihallgatás, nem bántottak, tehát hazudnék, ha azt mondanám. Se engem nem bántottak, se a barátnőmet nem bántották, viszont mindig így kinyitották a Btk-t. S így mindig az orrom alá dugták, és ezt, ezt, ezt ott olvassam el. Hogy ezért a ténykedésemért kettőtől nyolc évig terjedő börtönbüntetést kaphatok. És, de akkor ők még nem tudták, hogy én nekik dolgozom. Ők még erről semmit nem tudtak. Kettőtől nyolc évig terjedő börtönbüntetést kapok, és jó lenne, ha most már abba hagynám a hazudozást, meg jó lenne, ha abba hagynám a mellébeszélést, és elmondanám, hogy miket csináltunk ezen a színdarab-összejöveleken. Hát mondom, színdarabokat adtunk elő. Hát volt, amikor én voltam a Kadhafi, a barátom volt az Arafat, hát mondom, hát ilyeneket. Meg a másik barátom volt a szovjet katonai tanácsadó, aki ilyen játék pisztolyokat meg dugópisztolyokat adogatott, hogy ő adja a fegyvereket a terroristáknak. Hát mondom, hát ilyet, ilyet játsz- Jaj, de milyen vicces! Meg hát ott gúnyolódtak, (...) ez szörnyű volt, na mindegy. És akkor tudja maga, mit jelent az, hogyha magát bedugják nyolc büdös lábú cigány közé nyolc évre? Tehát ilyeneket, ilyeneket mondtak, tehát ezt (...), büdös lábú cigányok közé nyolc évre bedugnak, erre rendszeresen, rendszeresen visszatért. És akkor azt mondtam, hogy na jó. Jó, mondom, most akkor azt szeretném mondani, hogy- Mást? Hát mondom, nem. Csak az szeretném mondani, hogy hívják föl a 828-115 (...) telefonszámot, és Tóth Endrét kérjék a telefonhoz. És akkor 828-115, Tóth Endre, és akkor elmennek egy szomszéd szobába, telefonálnak, és akkor visszajönnek egy negyedóra múlva. (.....) Visszajönnek egy negyedóra múlva. Na most nehogy azt gondolja, hogy megúsza! Semmit nem úszott meg, semmit nem úszott meg, sőt! Így nagyobb a felelősség, hogy maga nekünk dolgozik, és ilyeneket, sőt nagyobb a felelősség. Sokkal nagyobb a felelősség. És, na és akkor utána a következő forduló, el kellett mennem Egerbe, ott a Rusai Lacival szembesítettek. Megkérdezik, hogy felismeri Rusai Lászlót? Mondom persze, hát felismerem. Erre a Laci. Felismeri Miklós Györgyöt? Azt mondja, hogy nem. Jaj, mondom, Laci, ne csináld már! [nevetnek] Hát voltak ilyen, hát ilyen dolgok voltak sajnos. Na summa summarum, mi a vége a dolognak? Megíratlak velem még egy, a Tóth lediktált még egy- Tóth kihozott a rendőrségről, V. kerületi kapitányságról-

- [közbevág] Ez nem Egerben van? Most ez a kihallgatás?

- Jaj, bocsánat, a kihallgatás. Pesten van az első, a második meg Egerben van. Most egy kicsit kapkodtam, elnézést! Hát a Rusaival való találkozás Egerben van. Az Egerben van. De még az elsőről kihoz a Tóth, megíratja velem a második beszervezési nyil- Lediktálja. Ugyanígy önként, hazafias alapon vállalom az együttműködést, satöbbi. Igen, leírom, és akkor nem állítottak rá, nem állítottak rá a baráti körömré, erre az új baráti körömré sem, tehát se a Keszthelyi Zsoltra, se a Szilágyi Zitára, se a Rusaira, se a Talapa Jóskára nem állítottak rá. És ezt lehet, hogy nem hiszi el, azt mondja a Tóth, akkor maradjunk a régi dolgokba', holnap visz a Nagy Jenőhöz. Holnap visz a Nagy Jenőhöz megint. És akkor másnap mit kell mondani: Na mi van, milyen régen láttalak. Jaj, képzeld Jenő, és akkor sírj, sírjál a Jenőnek, sírjál a Jenőnek! Képzeld Jenő, őrizetbe vettek minket, bevettek az V. kerületi kapitányságra, mi volt. Ezt így el kellett így mesélnem. És akkor utána a Molnár Tamásnak, a, az Inconnu művészcsoporthoz a Lajos utca 42-43., Óbuda? Egy ilyen tízemeletes panelháznak a nyolcadik, kilencedik emeletén. Oda kellett eljárnom. Ez nagyjából egybeesett a, a Budapesti Kulturális Fórum idejével. Azt nem tudom, tudja-e, hogy ott a lakásban, abban a kicsi lakásban volt egy kulturális ellenfórum is. Tehát az ellenfórumról is kellett jelentenem. Tehát arról is kellett, meg úgy általában (olyan) október 23-án föl kellett mennem. Ott egy műsoros est volt, a Rácz Sanyi bácsi, Pákh Tibi bácsi mondtak beszédeket. Aztán erre a Mécs Imre. Igen a Pákh Tibi bácsi, Rácz

Sanyi bácsi meg a Mécs Imre mondtak beszédeket. Erről kellett jelentenem. Hát ugye oda heti rendszerességgel- Miket állítanak ki, milyen képek vannak kiállítva, kik járnak oda, árulnak-e szamizdatot? Milyen (...) szamizdatot árulnak? Milyen szamizdatokat árulnak? Ekkor a Tóthhoz tartoztam, tehát a Tóth Endre volt a tartótisztem. Igen, hát a Nagy Jenőhöz, igen, a Nagy Jenőhöz jártam szerdánként, mint (emlékszem), minden szerdán, a Nagy Jenőhöz. Az Inconnuhöz nem tudom, ide is heti rendszerességgel jártam, hétfőre volt, azt hiszem, az hétfőre volt. Azt hiszem, az hétfőre volt. És minden hétfőn a Demszkynek a Bajcsy-Zsilinszky út 62. szám alatti lakásába, a szamizdat butikba. Tehát ezekre a helyekre jártam. Erre a három helyre kellett eljárnom. Tehát akkor se, akkor se kérték tőlem, hogy a barátokról, hanem hát a Demszkyről, a Nagy Jenőről, meg a Molnár Tamásékról jelentsek. [megáll]

- És hogyan tartották a kapcsolatot? A tartótiszt hívta Önt telefonon, vagy-

- Is-is. [közbevág]

- Vagy megbeszélték, hogy mikor találkoznak legközelebb?

- Is-is. Is-is. Tehát úgy, úgy tartottuk a kapcsolatot, hogy általában nekem kellett többször föl hívnom a Tóthot. Tehát mondjuk, ma, tegnap, tegnap volt hétfő, tegnap voltam a Demszkynél, megvettem a szamizdatokat. Mindent, mindent. Ha Demszkyről százötven jelentést nem írtam, akkor egyet se. Barátom mesélte, hogy 1985. június 18-án járt Demszky Gábor Bajcsy-Zsilinszky út 62. alatti lakásában. A lakásban az alábbi személyek tartózkodtak. Na most itt, itt általában személyleírások jöttek, mert mindenkit nem ismertem. Volt egy öreg néni, egy olyan hetvenöt év, hetven fölötti öreg néni, kiderült, a miskolci munkástanácsok egykori vezetőjének az özvegye, annak az özvegye. Rendszeresen föl járt a Demszkyhez. (...), nagyon sokan (.....) Demszkyhez, nagyon sokan föl jártak. És akkor ezekről mind le kellett írni, a lakásban további személyek tartózkodtak, vannak személyleírások is, akiket név szerint ismertem, a nevek, és akkor, arról nem tudtam írni soha Demszkyéknél, soha nem tudtam írni, hogy Demszkyék miről beszélgetnek. És hát beszélgettek. Mert utólag tudom, hogy teljesen be volt mikrofonozva a lakás. Teljesen be volt mikrofonozva. A, a, a könyvespolcnak a deszkáiban volt több mikrofon, egy ekkora területen vagy három mikrofon volt. [mutatja] Demszkynél például. Tehát semmiről nem beszélgettek a Rozival, meg, meg olyan volt, hogy leírták. Leírta a Demszky, és megmutatta a Rozinak. Haha, de jó, mondja Rozi és fordítva ráírt valamit. Tehát így, így folyt a párbeszéd közöttük, és akkor (...), így ült a Demszky egy íróasztalnál, volt előtte egy asztal, és azon az asztalon voltak a szamizdatok. Egyszer volt olyan, amikor föl mentem, és ott volt a Rajk. A Rajk akkor jött, mint tudom utólag, ezt már rendszerváltás után, utólag, akkor jött Dunabogdányból a nyomdából, hozta a Beszélőt. És akkor, és akkor ilyen nagy papírszakokba' voltak, és (akkor) a Rajk így terítette ki, tehát minthogyha a Ludas Matyit árulta volna, vagy valami. [két mondatot Miklós György kihúzatott] Hol tartottam? És akkor ez volt hétfőn, és akkor kedden, kedden reggel nyolc óra előtt föl hívtam, föl hívtam, hazamentem, otthon megírtam a jelentést, otthon megírtam a jelentést, becsomagoltam egy újságpapírba a szamizdatokat, tehát becsomagoltam, megírtam a jelentést, és akkor a másik szamizdatok meg másik táskába' voltak a barátoknak, de (hát ezt már csak így mondom), és akkor föl hívtam reggel a Tóthot, és mondta a Tóth, hogy jó, akkor találkozunk a- Megmondom, hol szoktunk- Tóthtal, hol is találkoztunk? A Nyugatinál, ahogy megyünk fölfelé a, megyünk fölfelé a, a, a Lehel tér felé.

- Váci úton?

- Váci úton, bal oldalon, bal oldalon, ott állt (az is)- Na jó, de hát ilyenek, tehát AI-s rendszámú Zsigulival. AI-s rendszámú Zsigulival. Mondom, nem tudnál egy magánrendszámú szakadt Trabanttal jönni valamikor? Hát én fosok beülni. Há' mér' fosol? (...) Egyet hadd mondjak még el, hogy ez a Tóth, ez egy félelmetesen sötét figura volt. Tehát életkora ellenére, ez egy- Na jó, hát akinek az apját meglincselik a Lenin körúton, mint utólag később megtudtam, valószínűleg én is ilyen lettem volna, de, tehát ez mindent utált, ami nem vörös. Tehát én még ilyet nem láttam, tehát én ennyire fafejű, elszánt, gyűlölettel teli embert én még életemben nem láttam, mint a Tóth. Ezt komolyan mondom. Na. És akkor várt, és akkor még nyolc óra előtt odaadtam, kiderült azért, hogy kilenckor kezdődik náluk az eligazítás, és akkor kilencre a főnökének meg

tudja mutatni a szamizdatokat meg a jelentést. Tehát ezért, ezért kellett. Úgyhogy... [megáll]

- *Akkor ez a kapcsolattartás, ez nagyjából. És akkor mindig írásban kellett-*
- [közbevág] Mindig írásban.
- *...kellett jelentenie.*
- Mindig írásban kellett, mindig írásban.
- *És akkor a személyes találkozókkor mondta el, hogy mi a legközelebbi feladat?*
- A tartótiszt. Igen, igen.
- *De hát ez egy elég rendszeres elfoglaltságot jelentett.*
- Hát hogyne.
- *Napi szinten kellett járni ezekre az előadásokra.*
- Hát hogyne, hetente egyszer eljárók a Nagy Jenőhöz, eljárók a, a Molnár Tamáshoz, eljárók a Demszkyhez, hát akkor bizony ez hónapokon keresztül így zajlott, és...
- *Elmondta-e akkor valakinek, hogy Ön az állambiztonságnak dolgozik?*
- Nem. Senkinek. Senkinek.
- *De akkori barátnőjének sem?*
- Nem, senkinek, senkinek. Senkinek nem mondtam el.
- *És nem tartott tőle, hogy mi lesz, hogyha esetleg kiderül?*
- De, dehogyne. Hát, hát, hát, mert például olyan, hogy ez a Tóth, ez mondjuk, most őt szidom itt folyton, ez a Tóth ez egy nagyon túlbuzgó volt, mint kiderült. Azt mondja a Nagy Jenő, most már mondhatom úgy nyugodtan, túlzás meg minden mellébeszélés nélkül, hogy Nagy Jenő barátom, mert most nagyon jóba' vagyunk, meg, hát meg mindent tudnak most már. És azt mondja a Nagy Jenő, szerinte a Bajnai, Bajnai Gyula, volt a túlbuzgó. Hát mondom, nem, nem, tévedsz, a Tóth volt a túlbuzgó. A Tóth az olyan, annyira hülye volt, már elnézést, az olyan volt, hogy jöttem ki a Demszky lakásáról a Bajcsy-Zsilinszky úton, és akkor, tudja, hogy ottan a Nyugatinál van az óra, és van az a sarkon az az illatszerbolt. Na most a Tóth jön az AI-s rendszámú fehér Zsigulijával, és tehát légvonalba' körülbelül kétszáz méterre vagyok a Demszky lakásától. Na most nekem van egy gyenge szívem, mint kiderült, már akkor az volt, mint kiderült.⁶ Tehát nekem ott kell állni a sarkon, és a Tóth így jön a kocsisorral, így jön a kocsisorral a Tóth, az AI-s rendszámú fehér Zsigulival, és így megáll előttem, picit lefékez, én rohanok felé és beülök. Hát mondom, te, a Hodosán Rozi most jött le kávé tenni. Most jött le vásárolni a Hodosán Rozi. Mi van, ha meglát? Mitől fosol, mondd azt, hogy a, a haverod egy állami vállalatnál sofőr, az ő kocsijába ültél. Tehát na, tehát nem tudok erre mit mondani.
- *A Nagy Imre temetés volt talán az utolsó (...)?*
- [közbevág] Nem, nem.
- *De arról tudna bővebben mesélni?*
- [közbevág] Hogyne, hogyne, hogyne!
- *(.....) központilag, gondolom, nem az operatív tiszt. A tartótiszt az csak tolmácsolta a-*
- Én nem tudom [közbevág]
- *...feladatokat.*
- Én nem tudom, hogy Bajnai mit csinált, a- Elmond-, elmondom, mit csinált a Bajnai. A Bajnai engem felhívott a Nagy Imre temetés előtt egy héttel.
- *Vele milyen kapcsolatban volt?*
- Tartótisztem volt.
- *Ez már egy újabb?*
- Tóth, egy újabb. Igen, a Tóth átadott neki. A Tóth.
- *Mi alapján történt ez az átadás? Erről Ön előtt beszéltek, hogy most-*
- [közbevág] Elvitt- Egy sörözőbe mentünk el a Tóthtal, és jött a Bajnai. És átadott ott a Bajnainak a Tóth. Nem mondták, hogy miért, hát nem, soha nem mondták meg.
- *Előtte sem mondta a Cirkos, hogy miért adta át?*
- Nem, nem, annyit mondott, hogy őt más beosztásba helyezték.
- *Aha.*
- Cirkos ennyit mondott, hogy őt- A Tóth nem is mondott semmit. Ezután ugyanazt fogod csinálni, ugyanazokhoz fogsz járni, ugyanúgy, de neki, ővele fogod tartani a

kapcsolatot. És fölhív a Bajnai a Nagy Imre temetés előtt egy héttel. Ugye mész a Nagy Imre temetésre? Mondom, persze, hát hogyan mennék, hát a helyi MDF, SZDSZ – akkor Dunaújvárosban voltam –, ja azt még nem mondtam el. Ja, jó, na majd mindjárt. Majd mindjárt Dunaújváros. Mész? Mész? Megyek velük, persze, hogy megyek, hát mondom, hogyan mennék, hát természetesen, hogy én megyek velük. És akkor, most megpróbálom szó szerint visszaidézni: „Figyelj, figyelj a Krassó Gyurira! Ha látod a Krassó Gyurit, le ne szakadjál róla!” Na most isteni (...) – Én a szüleimmel mentem a Nagy Imre temetésre egyébként, és a dunaújvárosi barátaim is csatlakoztak. Én a, tehát előtte már fölöttem Pestre, és a szüleimmel együtt mentünk ki a temetésre, és ott találkoztunk a dunaújvárosi barátommal. Krassó Gyurinak hírét-hamvát nem láttam egyébként, mint utóbb kiderült, a Ligetben, a Ligetben szervezett valami ellen, [nevetni kezd] Krassó Gyuri valami, elnézést hogy nevetek, de hát nem tudom, ismerte-e Krassót.

– *Személyesen nem.*

– Tehát, tehát félelmetes figura volt, tehát én olyan (...) embert már régen láttam, na mindegy. Szóval, valami ellentemetést szervezett ott a Krassó, és, na és akkor én hát úgy elmentem a szüleimmel, és ott találkoztam a- És azt mondja a telefonba' a Bajnai, hogy, hogy tehát a Krassóról le ne szakadj, de hát hál' istennek nem kellett, nem is láttam, és ha valami balhét látsz, bent vagyok. Bent vagyok, azonnal hívjál telefonon! Ha valami balhét látsz, bent vagyok, azonnal hívjál telefonon! Na most bejelentkeztem egy telefonfülkéből, bejelentkeztem egyébként, Dózsa György úti telefonfülkéből a Bajnainak, hogy ja igen, jelentkezek. Itt vagyok, igen a Dózsa György úton, itt vagyok, százezres tömeg, itt vagyok, igen, jó, kész, ennyi. Olvastam, olvastam egyébként, ami ott le van írva a Nagy Imre temetésének a- Tehát nem tudom, hogy bizonyítsam be, de tehát félelmetes nagy baromságok vannak oda leírva. Hogy én az MDF-

– *[közbevág] Már mint amit az '56-os Intézet nyilvánosságra hozott?*

– Igen, igen, igen.

– *Arról beszél?*

– Igen, arról. De ezt elmondtam a Rainer M. Jánosnak is, hogy ez egy félelmetes nagy baromság. Tehát, tehát, hogy, hogy engem majd beépítenek az MDF legfelsőbb vezető köreibé. SZDSZ-tag voltam akkor, könyörgök! Hogy építenek be az MDF legfelsőbb vezető köreibé, meg, meg-

– *[közbevág] Az utasítás volt, hogy belépjen az SZDSZ-be?*

– Nem. Nem. Azt mondták, hogy- Ha lehet, akkor, akkor lépjek be politikai pártokba. Tehát lépjek be politikai pártokba. Hál' istennek Dunaújvárosról sem kellett jelentenem. Onnan meg (.....), az el van intézve, mondták. Onnan nem kell. Úgyhogy lépjek, ha lehet, lépjek be politikai pártokba. Amit- Mondták, hogy jó lesz nekem is majd a munkám során, majd hogyha állást keresek, meg nekik is jó lesz, hogyha belépek politikai pártokba, meg milyen jó lesz. Úgy, úgy, úgy kértek, tehát mondták, nem, nem, nem adták utasításba. Nem adták utasításba. Tehát, hogy mondták, hogy jó lenne, hogyha belépnék politikai pártokba. Na most még Dunaújvárosról szeretnék beszélni, meg Magyar Elemérről még szeretnék beszélni. Időben hogy haladjunk? Időben a Magyar Elemér volt előbb. Magyar Elemér ügyészként tagja volt annak az ávós kompániának, akik '85-ben őrizetbe vettek minket. Tehát annak is, azoknak tagja volt, mint ügyész. Ez volt '85, mindig június 20-ra teszem, június 20-a környékén volt. És '89 év végén a dunaújvárosi főiskolán tanítok éppen, éppen nincs órám, és szólnak, hogy a portán egy nagy magas, megtermett ember keres. Kiderült, hogy a sofőrje. Menjek le a portára, és Magyar Elemér volt ott. Ismerős volt. Honnan ismerem? Nem tudtam, honnan ismerős, és elmondta, hogy ügyészi minőségében volt jelen az én kihallgatásomon, látta, hogy engem hogy törnek meg, látta, hogy hogy fakadok sírva, meg hogy török meg a fenyegetések hatására, a nyolc év börtön bűdös lábú cigányok között satöbbi. És ő ezek után elhatározta, ezt szó szerint idézem, ezek után, ezek után elhatározta, hogy kilép az ügyészségi, tehát abba hagyja az ügyészségi munkát, ügyvéd lesz, és a védtelenek ügyének fogja az egész életét áldozni, és most először engem keresett meg. Tehát most először engem keresett meg. És akkor elmentünk ott egy kocsmába, és akkor ott, ott mindent elmeséltem neki, meg mindent elmondtam neki, hogy hogy volt.

– *A beszerzéséről is?*

– Persze, mindenről.

- '89 végén?
- Igen, igen, igen.
- *Akkor már megszűnt a-*
- [közbevág] Nem szűnt meg.
- *...kapcsolat?*
- Nem szűnt meg a kapcsolat. '89 karácsony előtt néhány nappal szűnt meg. És akkor úgy tudtuk összehozni a találkozót, hogy '90 márciusa körül vitt el engem az Elemér a Kőszeg Ferenchez. Vitt el a Kőszeghez. Kőszeget régóta ismertem, vitt el a Kőszeghez. És én a Kőszegnek ugyanilyen apró- De hát akkor még nagyon sok mindenre emlékeztem, most már elmúlt húsz, több mint húsz év, hát most már nagyon kevés dologra emlékeztem, ahhoz képest, mint akkor, mikor a Kőszegnek elmondtam mindent, és akkor született is egy, a Beszélőben velem egy interjú. Névtelenül. Beszélgetés egy állambiztonsági ügynökkel, és azért nem a – Kőszeg csinálta egyébként –, azért nem a Kőszeg írta alá, mert ő volt akkor a Beszélőnek a főszerkesztője. És azt mondta, hogy ebből neki, ebből baja lehet. Nem baja- Tehát állandóan nyaggatták őt, hogy, hogy nem árulja el a nevét, ki az az állambiztonsági ügynök. És a Magyar Elemérnek a neve van aláírva. Valamikor '90. április, májusi számában jelent meg a Beszélőnek. És utána még-
- [közbevág] *De már a választások után?*
- Már a választások után, már a választások után. És az Elemérrel utána még sokáig kapcsolatban voltunk, hát most is még, pár évvel ezelőtt is telefonálgattunk egymásnak. De hát Elemérrel végül is hát, nem szakadt meg a kapcsolat, de most, hát szüneteltetjük mostan. De most más vizekre eveztem, mert ugye Ungváry Krisztián volt olyan kedves, hogy leleplezett, ugye, hát a, A kádári pártállam és a belügy című könyvében, valami ilyesmi.⁷
- *Igen.*
- És ott a hétfői szabadegyetemnek az ügynökei fel vannak sorolva. Na most abb, abból a- Amit az Ungváry ott leír rólam, ír rólam vagy három sort, abból két dolog igaz: a nevem, hogy én én vagyok, meg a fedőnevem, a „Fehér Pál”. Ja, azt elfelejtettem mondani, „Fehér Pál”.
- *Mi alapján választották?*
- Nem tudom, Cirkos találta ki. A Cirkos találta ki ott a kocsmában, hogy „Fehér Pál”. És utána a Bajnai, a Bajnai, (ez is). Leírja, leírja a, a, a, az Ungváry, hogy '83-ban már megváltozott a fedőnevem „Vígh Pál”-ra. Nem. '89 szeptemberében változott meg a fedőnevem „Vígh Pál”-ra, amikor lejött hozzám Dunaújvárosba a Bajnai, és azt mondta, hogy tudok-e arról, hogy a Fidesz és az SZDSZ egy magán politikai rendőrség felállítását szervezi. És be szeretnének hatolni a belügybe, és az ügynöknyilvántartást meg a hivatásos nyilvántartást szeretnék megszerezni. Tudok-e én erről valamit? Hát mondom, hogy tudnék? Hát semmit, semmit nem tudok. Na, azt mondja. Akkor mondta ezt, szeptemberben volt, '89 szeptemberében volt. Azt mondja a Bajnai, hogy ledaráltam a dossziédát, aszongya, ilyen volt [mutatja a kezeivel], aszongya, szép, szép teljesítmény volt. Hát gondolom, ez mind a két dosszié volt, a B meg az M is. Gondolom. Ledaráltam, egy, egyes számban beszélt. Ledaráltam a dossziédát, ilyen, ilyen, ilyen volt, így mutatta. És hogy, hogy mit mondott? Hogy- Ja, inentől kezdve, majd hogyha jelent- A Jurta Színházba kellett járnom, igen, Jurtába kellett eljárnom, meg, meg a Nagy Jenőhöz. Nagy Jenőhöz továbbra is. A Nagy Jenő az kiesett a cukros pikszisből. Tehát ő nem volt benne, mint a Demszkyék. Tehát ő meg a Molnár Tamás (meg ő) kívül voltak ezen. Tehát ezekhez kellett eljárnom továbbra is, de most már „Vígh Pál” néven fogsz jelenteni. Tehát, tehát üzenem Ungváry Krisztiánnak, hogy nem '83-ban kaptam a „Vígh Pál” nevet, hanem '89 szeptemberében kaptam a „Vígh Pál” nevet a Bajnaitól. Hogy mi alapján, arról fogalmam sincs. Előbb mit kérdezett?
- *Dunaújváros. Talán.*
- Dunaújváros!
- *Mikor került oda? Hogyan tartotta a kap- Hogyan járt el továbbra is ezekre az előadásokra, illetve hogyan tartotta a kapcsolatot a tartótiszttel?*
- Ugyanígy, ugyanígy. Dunaújváros. Elkezdtem egyetem után tanítani a Nemzetközi Előkészítő Intézetben. Ismeri?
- *Nem.*

– Hát, lehet, hogy már megszűnt. Na most akkor tele voltak arab, palesztin, Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front, terroristákkal. Tupac Amaru, (...) terrorszervezet terroristái oda jártak. Tehát én történelmet tanítottam, magyar történelmet magyar nyelven. Tanul, tanultak történelmet, matematikát, és már nem tudom, a harmadik tárgy (...). Én történelmet tanítottam magyar nyelven, de a, a magyar történelem az, az úgy jött, hogy, hogy előtte volt egy egyetemes történelmi bevezető. Tehát magyarul ókortörténet volt, görög, Róma. Na most, tehát ezt nem tudom elmondani. A PSZF-nek a robbantási szakértője ott ül, egy lány. Egy lány. El Fatah, El Fatah főhadnagy, egy lány, úgy hívták, hogy Jumna. Úgy hívták, hogy Jumna. Ott ül az egyik ilyen Einsatzgruppének, ilyen, ilyen terror beve-, bevetési csoport parancsnok, azt Hasszának hívták, és az is főhadnagy volt. Az is ott ült. Na most, meg szudáni, a szudáni, Eritrea, vagy nem, nem Eritrea, Darfúr elszakadásáért küzdő terrorszervezet, mert egyébként ennek majd a Magyar Elemérrel jártunk ennek utána később, a rendszerváltás után, hogy Magyarországon ott képezték ki terroristákat. Tehát ennek nagy, ennek elég rendesen utánajártunk az Elemérrel, de ezt csak később. És akkor a következő volt, hogy- Tehát botrány. Tehát bevitettem a Római Birodalom térképét. Na most azt képzelje el, hogy ott állok és így mutogatom a provinciákat. Hát mit tudom én, Pannónia, Dácia, Thrákia, és mondom, Júdea meg Galilea. Ugráltak, olyan nincs, nincs. Ilyen, ilyen nincs, rossz a térkép! Hogy lenne? Hát mondom, hát jöjjön ide, hát ide van írva, hát ott. Nem, az ott Palesztina. Az Palesztina.

– *Magyar nyelven folyt ez?*

– Magyar nyelven, magyar nyelven. A palesztinok folyékonyan beszéltek magyarul. A laoszi kislányok, azok így „e-e-e”, így makogtak magyarul. És megkérdeztem, hogy lehet, hogy a laoszi lányok így makognak, ő meg, ők meg magyarul folyékonyan, káromkodtak magyarul. Hát aki egy nyelven káromkodni tud, az azt jelenti, hogy valamennyire tudja a nyelvet. Igen, de mi előbb egy évet katonák voltunk Szabadszálláson. Mondták a palesztinok. Tehát volt ott egy kollegám, akinek a munkahelye Szabadszálláson volt, a Gotári Gábornak. Hivatásos katonatiszt, és mondta, hogy terrorista kiképzőközpont volt Szabadszálláson. Tehát innen tudtak ilyen jól magyarul. Na és, na igen, tehát ilyen, tehát ilyen balhék voltak állandóan. Tehát ilyen balhék voltak, hogy mutogatom, hogy Galilea meg Júdea. Palesztina (...). Kijött, kijött, filctollal áthúzta, és odaírta, hogy Palesztina. Tehát például ilyenek, ilyenek. Na most emlékszem rá, hogy előbb említettem, a Demszky lakásán hallgatom a Szabad Európába' hallgatjuk a líbiai bombázást. Másnap nekem óráim van a Nemzetközi Előkészítő Intézetbe'. Népszerűbb neve az volt, hogy kannibálképző egyébként, így hívták, hogy kannibálképző, tehát emberevő-képző, tehát így hívták. És megyek a kannibálképzőbe órára, következő kép. Következő, hív a portás, le van téve egy telefon. Na most, mint a rajzfilmekbe', amikor így egymás hegyén-hátán vannak az emberek, és arra az egy telefonra rá van tapadva vagy harminc ember. Mert telefonáltak Líbiából, hogy élnek-e az elvtársaik. Mer' előző nap volt ugye a bombázás, amikor az amerikaiak lebombázták a terrorközpontot. Hogy élnek-e az elvtársaik? A büfé előtt nagygyűlés. Egy palesztin gyerek áll egy asztalon, és akkor ilyen „váóváo” [utánozza], arabul. Egy ilyen nagybeszédet tart. És ott, ott a többiek ugyanúgy nagybeszédet tartanak. Na és megyek be történelem órára, soha nem felejttem el, akkor magyar történelemnél tartottunk, soha nem felejttem el, míg élek. Hunyadi János törökellenes harcai. Míg élek nem fogom elfejteni. Bemegyek, nincs senki. Na most azt még tudni kell, hogy ott becsöngetés, kicsöngetés volt, és háromnegyed órák voltak az órák. Mert nyelvileg, magyar nyelven ennél többet nem tudnak egyszerre elviselni. Tehát rövid volt, háromnegyed óras, becsöngetés, kicsöngetés. Nem úgy, mint itt, hanem, vagy az ELTE-n, hanem, na. Lemegyek, nincs bent senki, egyedül vagyok. Följön egy lány, egy azt hiszem, ciprusi görög lány, és mondom, Szilvia vagy Krisztina, vagy nem tudom, hogy hívják, mondom, hát hol vannak a többiek, hát óra van, becsöngettek, hát történelem óra van. Hát a többiek lenn vannak a büfé előtt, mert nagygyűlés van. Jól van na, de hát könyörgöm, zajlik a történelem óra. Hát azt mondja- Na, és akkor jönnek. Tanár úr, hallotta, (...) a rohadt szemét amerikai imperialisták. Jól van, mondom, üljenek már le, szeretném, úgyis csúszunk, késésben vagyunk, szeretném már tartani, szeretném már tartani az órát. És nagy nehezen leülnek, és akkor azt mondja az egyik palesztin gyerek, hogy hála

istennek, hogy itt van a Szovjetunió, a béke őre, amely megvéd minket az amerikai imperialistáktól, és az igazság meg a béke meg a szabadság megtestesítője. A Szovjetunió. S ahogy így ülök, mondom, hogy hát erre valamit reagálni, tehát mondom, most, ez a székely vérem egyébként. Tehát erre valamit reagálni kell, tehát erre nem lehet, hogy szó nélkül eltűröm, hogy a Szovjetunió a béke őre. És akkor, jó, mondom, most rendhagyó történelemóra következik. Nem készültem, elnézést, rendhagyó lesz az óra, és most leírom, leírom Nagy Péter cártól Leninig. Brezsnyevig, hogy külpolitikában miket csinált a Szovjetunió. Csak külpolitikában. S akkor így fölírtam dátumokkal, eseményekkel, ami éppen ott eszembe jutott, és mondom, hogyha maguk szerint ez a béke őre, s a szabadság védelmezője, akkor, akkor én megeszem a kalapomat. Olyan csend lett a terembe', hogy így megállt a balta a levegőben szinte, olyan csend lett. Azt mondja a következő alkalommal a főnökasszonyom, azt hiszem, csoportvezető volt, hogy be szeretne jönni az órára. Na akkor már (.....). Be szeretne jönni az órára. Jó. Hát az órában nem volt semmi, de miket hallok én, de miket hallok én. Hogy a Szovjetuniót szidtam meg a szocializmust, meg hát hogy gondolom én ezt, meg hogy képzelem, hogy a külföldi hallgatóknak én ilyeneket mondok. Summa summarum. Ellenzéki szovjet- és szocializmusellenes magatartásom miatt kirúgtak. A Nemzetközi Előkészítő Intézetből kirúgtak, és a minisztériumban kezdtem állást keresni. A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán mondták, hogy ne is próbálkozzak, ne is próbálkozzak, mert, nem, mert rajta vagyok egy olyan listán, hogy nem, nem vehetnek föl. Nem vehetnek föl. Legjobb lesz, ha beadjuk a minisztériumba a Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztályra. Ez a filozófia szak miatt van ez a marxizmus. Menjek be (...) ugyanott, ugyanabba a (...) a társadalomtudományi főosztályra, így hívják, menjek be, és szerencsére egy olyan lánnyal, hölgygel találkoztam, aki az egyetemen engem tanított. Platón szakszövegolvasást tartott nekünk magyarul, és jártam hozzá, és akkor, hát tegeződünk, és tehát a nagy, a hülye- És most szó szerint idézem. A hülye szamizdat dumád miatt ki vagy rúgva. Hát Budapesten nem kaphatsz állást. (.....) És hol, hol kaphatok állást? És akkor azt mondja, na hogy, hogy hívták? Milyen M.? [felesége közbeszól: P.] P. M., P. M. [Miklós György kérésére monogramjával szerepel a szövegben] Azt mondja, hogy két helyen kaphatsz állást, válasszál! Szarvas, Mezőgazdasági Főiskola Haltenyésztő Ágazat, ott keresnek filozófia szakost, meg Dunaújváros, Kohászati Főiskola, ott keresnek filozófia szakost. Hát mondom, én egyiket sem tudom, hol van, fogalmam sincs, de Dunaújvárost, azt tudom, hogy az volt Sztálinváros, és Rákosi Mohácsra akarta építeni, de följebb építette, hogy Tito nehegy lebombázza. (S akkor) följebb hozta a Dunán, közelebb van Pesthez, hát akkor én, hát akkor maradjunk Dunaújvárosban. Na így kerültem Dunaújvárosba. Így mentem le. Az is kalandos volt, mert ott is minisztériumból rögtön megtudták, hogy én milyen vagyok. És én nem hibáztatom őket, mert nekik hivatalból kellett jelteni. Megtudták, hogy milyen vagyok, akkor eltiltottak a tanítástól, de nem rúgtak ki, de nem rúgtak ki, mert filozófia szakost nem találtak. És most már volt egy olyan kormányrendelet, hogy marxizmus-leninizmus egyetemi szaktanár nem mehet filozófiát tanítani. Tehát muszáj volt, hogy ott tartsanak, de, de ez egészen gyerekes, tehát eltiltottak a tanítástól, mert ellenzéki vagyok, és ezért nem, nem mehetek be órára. Nem, nem, nem tarthatok órákat, és be kell járnom az elvtársaknak az óráira, Szabó elvtársnak, meg (...) elvtársnőnek az óráira. Tehát meg kell tanulnom, hogy milyen az igazi marxista-leninista szellemben tartott filozófiai óra. És hát én nyilván nem jártam be, mert el tudtam képzelni, hogy az milyen, és nem jártam be. És akkor egy félév múlva már hagytak tanítani. Na ez Dunaújváros története. Meg van még egy, amit el akartam röviden.

– *Mondja nyugodtan!*

– '85 szeptemberében kapok egy idézést, hogy adategyeztetésre a fővárosi Hadkiegészítő Parancsnokságon meg kell jelennem. Megmondom, hogy hol van. Ez ott, ott van, ahol a református egyház visszakapta ezt az épületet. A Feneketlen tó környékén van a Bocskai úton. Bocskai út 9–11., ha jól tudom. Tehát ott, ott volt a fővárosi hadkieg. Hát én teljesen gyanútlanul, persze, voltam tizenegy hónapot katona egyetem előtt, hét hónapot kell még lenni. Hát el kell menni adategyeztetésre. Hát most mi, mi történik? Elmentem, és akkor azt mondja egy nő, igen arrogáns hangon egy fiatal nő, hogy most, most menjen el, egy óra múlva jöjjön vissza, mert a Belügyminisztériumból

két elvtárs akar magával beszélgetni. Úristen! De én, közben én, közben én beszervezett ügynök vagyok! Közben én járok, jelentéseket írok, közben minden zajlik úgy, ahogy van, tehát a Nagy Jenőhöz a Bem térre, az Inconnu Tamáshoz, tehát járok ezekre. Mi, mi baj van velem? Tehát mi a baj velem? És akkor váltottam valahol egy csomó kétforintost, és telefonfülkékből, a Feneketlen tó környékéről minden telefonfülkéből föl hívtam a barátaimat, hogy ez megint az ávó, és nem tudom, mit akarnak, nem, nem tudom, hogy mit akarnak velem, de hogyha délután négy óráig, vagy öt óráig – már nem tudom, milyen dátumot mondtam –, ha addig nem hívlak benneteket, akkor hívjátok föl a szüleimet, és mondjátok el, hogy az ávosok akarnak kihallgatni a fővárosi hadkiegészítő parancsnokságon. Na jól van. Eltelik- Hát letelefonáltam a barátaimat, legalább öt-hat embert felhívtam, akit tudtam, s visszamentem a, visszamentem a hadkiegészítő parancsnokságra, és két nagyon rossz arcú, szörnyű, nagyon csúnya emberek fogadtak, és körülbelül ilyen stílusban zajlott a beszélgetés, hogy hát, újra el kell menni katonának. Hát mondom, igen, tudom, hogy újra el kell menni. Ugye nem akarja megtagadni? Akkor voltak, akkor voltak ebből perek, szolgálatmegtagadás. De hát nem, eszemben sincs, én megyek katonának, ahogy kell, mondom, semmit nem akarok megtagadni. De nem mindegy ám, hogy hova kerül az ember. Mert ugye, az ember kerülhet szar helyre is, meg jó helyre is. Mondták. És akkor, hát mondom, igen, ez valóban így van. Hát mi tudunk ám segíteni, hogy jó helyre kerüljön. Hát azt hittem, rosszul hallok! Hát mondom, be vagyok szervezve, nem mondtam nekik. Hát ho-, hogyan, hát, hát mi van itt? Annyit még hadd, hadd mondjak el, hogy mielőtt bementem volna ebbe a szobába, a folyosón ilyen velem korú fiatal, ültek vagy húszan. Csak ezt hadd tegyem hozzá. Na igen, és akkor, na és akkor, hát nem nagyon értettem. Mert tudnak engem abban segíteni, hogy Kerepestarcsára, a BM tartalékos tisztképzőjébe kerülhetek, ami maga a földi paradicsom. Nyolcórás munkaidő van, állandó civilruhaviselési-engedély, mindennap otthon alhatok, dupla zsold, dupla a zsold, minden nap otthonról járhatok be, mint egy munkahelyre, és ez fantasztikus, és állást is tudnak szerezni, minden. És akkor, akkor én tényleg azt, nem szoktam indulatoskodni, de azt mondtam, na jó, mondom, engem most hagyjanak békén, és én erre teljesen alkalmatlan vagyok, és felejtse nekik el. És fölugrottam, kirohantam. Az első dolgom volt, hogy föl hívtam a Tóthot. Hát mondom, mi? Hát ti szórakoztok velem? -mondom. Hát mit, hát mit csináltok ti velem? Tehát rángattok, mint egy rongybábut, vagy? Hát én nem tudok erről, meg én nem is hallottam. Tóth mentegetőzött, hogy ő nem is tudott erről. Egy ilyet mondott. Kíváncsi volnék, hogy a húsz másik fiatal, aki ott ült, erre mit válaszolt, mert ugyanezt az ajánlatot kaphatták. Na és SZT, SZT-állományba kerülünk, tehát Kerepestarcsa után SZT-állományba kerülünk.

– *S a Tóth később sem adott magyarázatot erre, hogy miért történhetett?*

– Nem, nem, nem.

– *Nem tudta a jobb kéz, mit csinál a bal?*

– Na most én azért valamennyire-

– *[közbevág] De volt egy nyilvántartás, abból elvileg tudniuk kellett.*

– Én belülről, én belülről ismertem azér' a BM-et, valamennyire. Igen, nem tudták. Hiába. Én elhiszem, hogy volt (központi) nyilvántartás. De a trehánytság nagyobb volt, mint a rend, higgye el nekem! Tehát egy- Egyébként ez is egy olyan dolog volt, hogy mért kellett fűt-fát beszervezni? Hát mért kellett fűt-fát beszervezni? Hát azért kellett fűt-fát beszervezni, mer' annál több fizetést kap. Tehát annál több fizetést kap a tartótiszt. Mért kellett azt a baromságot odaírni, hogy önként és hazafias alapon, a 6-os katonára. Mért kellett ezt a hülyeséget odaírni? Hát, hát, hát lapozza föl valaki a Magyar Népköztársaság alkotmányát! Hát tilos a zsarolás, hát tilos, hát embereket tilos zsarolni. Hát benne van a Népköztársaság alkotmányában. Nem, azért, azért, azért vállalja az együttműködést, mert nyolc év börtönnel fenyegettek. Hát ilyen, hogy, hogy? Hát én ennyit akartam elmondani. Várom a kérdését.

– *Hogyan került Ön a terroristaképző iskolába? Tanítani.*

– Jaj, igen, jó. És?

– *Mert azért az egy bizalmi állás.*

– Nem. Nem. Egyáltalán, egyáltalán nem. Azt, egyáltalán nem. Erre, erre a kérdésre nem számítottam, mert úgy, hogy fölemeltem a telefont és kerestem sorra az állásokat. És

amikor már a tizedik elutasítást kaptam, ez volt a tizenegyedik, ahol azt mondták, hogy igen. Nem tudok mire megesküdni. Ez így van. Nem nyomoztak le, és ők sem nyomoztak le.

– *Ez azért elég meglepőnek tűnik.*

– Mondok neveket: Dörnyei Laci ott tanított, nyílt ellenzéki volt. Tehát tudok én neveket mondani. Nem, nem, nem. De az biztos, hogy a hallgatóknak a 80–90%-a terrorista volt, igen.

– *Ezt meg is mondták Önöknek, vagy csak úgy rájöttek?*

– [közbevág] Nem, nem, nem.

– *Nyilván nem volt nehéz rájönni.*

– Annyit mondtak, amikor odakerültem, annyit mondtak, hogy nem szabad politizálni, meg nem szabad a világnézetüket megzavarni, meg nem szabad vallási kijelentéseket tenni, mert főleg mohamedánok, nagy részük. Ezt mondták, ennyi volt.

– *Vajon mi értelme volt, hogy külföldi diákok magyar történelmet tanuljanak?*

– Azért, mert mentek tovább egyetemre. Mentek tovább egyetemre. A miskolci egyetemtől a soproni egyetemig. Tehát mentek tovább Szegedtől Salgótarjánig egyetemekre, főiskolákra mentek. Egy évet jártak ide. Egy évet jártak ide. Gyakorlatilag azért volt értelme, hogy magyar történelmet tanuljanak, meg matematikát tanuljanak, mindegy, bölcsészkarra megy, akkor is matematikát tanul, tehát nem volt differenciálás. Azért, tanuljon meg magyarul. Tanuljon meg magyarul.

– *Kapott-e valamilyen ellenszolgáltatást a BM-től?*

– Persze, persze, hogyne. Nagyon sokáig nem kaptam, mert te ezt önként csinálod, mondta Cirkos. Nagyon sokáig nem kaptam, és akkor utána kaptam havi, kéthavi rendszerességgel 500–1000 forintot. Na most, hetente kaptam pénzt, de ezt szamizdatvásárlásra, és szigorúan el kellett vele számolni. Ha ellenszolgáltatásra gondol, havonta, kéthavonta volt, az utolsó nagy összeg, amit kaptam, ami nagyon, ami emlékezetesen nagy összeg, az '89 karácsonya előtt kaptam ötezer forintot.

– *Ez egy ilyen tízéves jubileumi-*

– [közbevág] Hát valami olyasmi, olyasmi.

– *Mások is számoltak be arról, hogy kaptak tízéves évfordulóra-*

– [közbevág] Talán ezt nem mondta, talán ezt nem mondta a Bajnai. Bajnairól annyit, hogy Bajnai Gyula ezredesként ment nyugdíjba a BRFK, előbb Felderítő Osztályán volt, utána- Írtam Önnek, nem Önnek, de régen írtam egy anyagot, majd odaadom. (...) Bűnügyi Osztály, Bűnügyi Osztályán volt, ezredesként osztályvezető, BRFK-n a Bajnai, onnan ment nyugdíjba. Onnan ment nyugdíjba. Na a Bajnai akkor még hadnagy volt, akkor még hadnagy volt, és adta nekem ezt az ötezer forintot, de nem mondott ilyet, azt hiszem, hogy tízéves, csak, hogy jön a karácsony, valami ilyesmi.

– *De akkor meg is szűnt, ezek szerint akkor találkoztak utoljára?*

– Akkor találkoztunk utoljára. Nem, nem. Akkor találkoztunk hivatalosan utoljára. Én a Bajnaival éveken keresztül találkoztam utána.

– *Hogyhogy?*

– Hát úgy, hogy én mindig, amikor a tévé, tévésztár, mikor a tévében szerepelt, láttam őt a tévébe', oda volt írva, hogy mi a beosztása, meg hol van. Megkerestem telefonkönyvben, felhívtam, azért, mert, hát hogy mondjam ezt így, így finoman a feleségem előtt? Mert nekik valahogy meg akartam hálálni, hogy tönkretették az egészségemet meg a fiatalságomat, és szerettem volna, ha nem tűnnek el. Szerettem volna. Szeret-, szeretném tudni, hogy most is, ebben a pillanatban mit csinál a Cirkos, mit csinál a Tóth, mit csinál a Bajnai. Mit csinál a (... Géza), róla még nem beszéltem. Szeretném tudni minden pillanatban, hogy mit csinálnak. Tehát jártam utánuk, nyomoztam utánuk. Nyomoztam utánuk.

– *Találkozt is velük?*

– Találkoztam velük.

– *Szóba álltak Önnel?*

– Nem szívesen, nem szívesen. Gyorsan mondjad, mert öt percem van, mondjad gyorsan! Jó, mondom, semmi, csak tudod, akartam veled találkozni, mert hallottam, hogy most a Bokros-csomag, leépítések vannak a- És lehet, hogy akkor a TF-en tanítottam. Lehet, hogy kirúgnak engem is a TF-ről, mert leépítések lesznek, és, de nincs

valami összeköttetésed a Rendőrtiszti Főiskolára? Hát hátha van valami összeköttetésed. Hát ezt- én tudtam, hogy engem nem rúgnak ki, mert PhD-hallgató voltam, tehát azt nem rúgják ki. És tudtam, hogy a Bajnai ügyse fog segíteni. Tehát azt is tudtam. De legalább találkoztam vele a Corvin áruházba', a sokadalomba', a tömegbe'. Találkoztam vele, láttam, itt van, megvan. Tehát úgy éreztem, most a kezembe' van. Ezért. És csak a Bajnaival találkoztam.

- *De ezt nem használta fel még semmire.*

- Semmire, hát egyelőre még nem. Úgyhogy...

- *Vannak ilyen irányú tervei?*

- Hadd ne meséljek erről! Vannak. [nevetve]

- *A Magyar Elemérrel együtt?*

- Nem, nem, nincsenek. Nincs semmi ilyesmi.

- *S annak, amikor a Magyar Elemérrel felvette a kapcsolatot '89 vége felé, annak akkor már nem volt semmilyen visszhangja a tartótiszt részéről?*

- Nem, nem tudok róla.

- *Tehát nem amiatt szűnt meg a kapcsolata? Egyszer csak nem jelentkeztek többet.*

- Nem. Már az Elemérrel? Vagy a...

- *A tartótiszt.*

- Nem, nem. Hát utána találkoztam vele a, mondom, pár nappal karácsony előtt, és, és utána, ja hát meg hívtam telefonon kétségbeesetten, amikor Végvári Józsi bácsi odaállt a nyilvánosság elé. Józsi bácsival is nagyon jó barátságban vagyok egyébként a mai napig, és, mondtam, hogy Józsi bácsi, tudod, hogy akkor meg tudtalak volna fojtani, mondom. Láttalak a tévében ott, odaállsz a nyilvánosság elé, Józsi bácsi, és ott elmondod. Akkor, így, így, így meg tudtalak volna fojtani [mutatja], ott helyben. Na jókat röhögtünk ezen egyébként. És, hát a „Duna-gate”. A „Duna-gate” kapcsán rögtön hívtam a Bajnait, rögtön hívtam a Bajnait, hogy most mi ez. Most ne hülyéskedj, hát nyilvánosságra hozzák az ügynöklistákat? Most, most mi történik? Hát, hát mondjál már valamit! Hát én se tudom, hogy mi lesz. Az (...) sírt. Fölhívtam, fölhívtam a otthoni lakásszámát, mert megvolt, megadták a lakásszámukat is, a Cirkos. Cirkos elsírta magát. Cirkos elsírta: Nem tudom, mi lesz velem.

- *Ez '90 elején volt?*

- '90 elején, igen. Hát azt tudom, hogy mi lett Cirkossal. Hát tudom, mi lett vele, utánanyomoztam. Tudom, hogy mi lett vele, úgyhogy...

- *Mi lett vele?*

- Infarktusokat kapott zsinórba'. Nagyon sok infarktust, és soha nem ápolták őt a, a BM-kórházba'. Tehát mindig, mindig kirúgták őt a BM-kórházból '90 után. Tehát mindig valami polgári kórházba irányították, és ezen teljesen ki volt akadva.

- *Mert őt leszerelték?*

- Leszerelték, ő leszerelt.

- *De a III/III állományából? Mert azoknak állítólag leszerelték a többségét.*

- Átvették, többségét átvették. Tehát a Tóthot átvették. Bajnai, Bajnai köztörvényes vonalra ment, tehát ő, a Bajnai a XI. kerületi Rendőrkapitányságra ment. Oda ment vizsgálónak. Először rendőri szemlebizottság-vezetőnek ment, és utána vizsgálónak. Jelenleg, jelenleg a Cirkos Kecskeméten lakik, úgy tudom, és ilyen ágyban fekvő beteg. Ezt tudom róla.

- *Volt, hogy saját érdekében felhasználta az állambiztonsági kapcsolatokat?*

- Soha.

- *Kért tőlük szívességet?*

- Ja, szívességet állandóan kértem tőlük. Szerezzetek állást! Szerezzetek állást, tanári állást! Újság, újságírói állást bármikor, bárhol, bárhogy tudunk neked szerezni, de csak azt, semmi mást. Úgyhogy én folyamatosan kértem őket állásszerzésre, kizárólag állásszerzésre kértem őket, és állást sem tudtak szerezni. Tehát amit én állást szereztem, azt én saját erőmből, mindent. Minden előremenetelem, meg minden saját erőmből történt. Tehát övelük nem.

- *S hogyan alakult '90 után az élete?*

- Hát '90 után-

- *[közbevág]* Ugye mondta, hogy akkor a Beszélőnek adott egy névtelen interjút, ha jól emlékszem, a Kőszeg Ferencnek. Még kiknek mondta el akkor? Családjának elmondta?
- Nem, nem. A Magyar Elemérnek mondtam el, és a Magyar Elemér baráti köréből néhány embernek. Egyszer Elemér elhívott, hogy menjek el, menjek el velük Egerbe. Náluk laktam, nyaraltam tulajdonképpen. Elmentem Elemérékhez Egerbe, és ott, tudom, kimentünk a strandra, és akkor ott összejöttünk a baráti körével, és naponta találkoztunk ezzel a bará-, baráti körrel, és ott a baráti körben elmondtam. Ott elmondtam, és akkor ott ötletek- Újságírók, ezek újságírók voltak főleg egyébként. Ötletek születtek, hogy most a terroristák után nyomozunk-e, hogy milyen terrorista-kiképzők voltak Magyarországon, vagy a III-as Főcsoportfőnökség után nyomozunk-e. Melyik a nagyobb durranás? Melyikkel lenne érdekesebb foglalkozni? Tehát ott mondtam el, ott mondtam el, de egyébként nem.
- *Másoknak mondta?*
- Nem. Nem mondtam el.
- *De aztán utána egészen addig, amíg az Ungváry Krisztián kétezer-*
- Igen, igen, 2008. június. Akkor mondtam el a feleségemnek.
- *Igen, igen akkor.*
- És, és utána, mert azóta már bűnnek számít, tehát azóta már több száz (...)nek elmondtam.
- *És addig másnak nem?*
- Ja de, ja de, hát, ja de, dehogynem, hát a Szilágyitól, a Nagy Jenőtől, a Tamás Gazsitól, a- Kitől kértem még bocsánatot? Rajktól, Demszkytől, de (...) bocsánat-
- *[közbevág]* Személyesen?
- Személyesen, mindig személyesen.
- *Hogyan zajlott?*
- Hát az úgy zajlott, hogy föl hívtam őt telefonon. Úgy zajlott, hogy föl hívtam őt telefonon, Molnár Tamást, és találkoztam velük, elmentem, és bocsánatot kértem tőlük.
- *És hogy fogadták?*
- Mindenki, tehát hogy mondjam-
- *[közbevág]* Ez mikor volt?
- '99 ele-, '99. évben kezdődött.
- *Mért pont akkor?*
- Hát, mert, várjon, ezt kérdezte Jenő is, hogy miért most. És akkor mondtam, hát tudod (.....), és akkor azt mondja a Jenő, hogy arra számítottál ugye, hogy az egész úgy elmaszatólodik. Hát mondom, igen, arra, arra, arra számítottam. Nincs semmi hír, újságok nem írnak semmiről. Talán nem is létezett a III/III, aztán amikor a Tar Sándor megbukott, tehát a Tar Sándor indította el. Amikor a Tar megbukott akkor-
- *[közbevág]* Akkor döntött úgy, hogy előáll.
- Akkor döntöttem el. Igen, igen. Na és akkor nagyon sokat segített nekem a Markó György úr. Rengeteget segített. Őneki nagyon hálás vagyok, tehát nagyon. Ő akkor rengeteg erőt adott, meg- Nem, ez nagyon nehéz ám, ez borzasztó nehéz ám. Tehát borzasztó nehéz csinálni. Na most hogy fogadták, még annyit hadd mondjak hát. Hát a, a Nagy Jenő családja az egészen, hát azt nem is, az egy, egy ilyen egymás nyakába borulás, sírás, bőgés. Ez így volt egyébként. A felesége, meg, meg a Jenő meg én. Na mindegy, szóval. Így. De így fogadta a Molnár Tamás, a Demszky úgy fogadta, hogy köszöni szépen, ennyit mondott. A Szilágyi Sándor az azt mondta, hogy ő bármiben segít, hívjam föl. A Kenedi János is, Kenedivel is ilyen, a Kenedivel is ilyen munkakapcsolatban is vagyunk, mert vannak nekem kutatási témáim is, ilyen állambiztonsági, nem a sajátomban, nem a sajátomban, meg nem a baráti köröm dolgai. Mindenki nagyon pozitívan fogadta. Tehát mindenki nagyon pozitívan fogadta.
- *Nem volt senki, aki, aki ellenséges lett volna?*
- Senki, senki, senki.
- *S volt olyan, akit szándékosan nem is keresett meg, de meg kellett volna?*
- Nem, nem, nem, nem.
- *Mert hogy az elején mintha mondta volna, hogy nem bánta meg, hogy, sokakról, hogy jelentett.*
- *[közbevág]* Jó, persze. Nem bántam meg.

- [közbevág] *Nem szerette őket.*
- Nem bántam meg, és nem szerettem őket, de, na de, hát azért az ember, hát akkor voltam, most erre hivatkozzak mentségül, akkor voltam húszéves. Na most azért negyvenévesen, közel negyven, most ötven vagyok, de akkor közel negyvenévesen, hát azért az ember ezt átértékeli, hát azért ezt- Tehát ma sem a szívem csücske Rajk László meg Demszky Gábor, meg, meg, meg Szilágyi Sasa. Nem a szívem csücskei egyik se, na de hát azért, azért, azért mégiscsak emberileg, hát azért ennyit illik, hogy megkövetem őket személyesen. Benőtt annyira a fejem lágya negyvenévesen, hogy ezt megtegyem. Így tudnám legjobban elmondani ezt. Ma sem a szívem csücskei, akkor meg pláne nem, de ma, ma sem a szívem csücskei.
- *És mondta, hogy a barátait, akit elvitt ezekre az ellenzéki rendezvényekre, hogy róluk sosem írt semmit-*
- [közbevág] Nem.
- *De arra nem gondolt, hogy van a társaságban más, aki ír róluk? Mert végül is Ön veszélybe sodorta őket.*
- De. Igen.
- *Tudhatta, hogy vannak mások is, akik jelentenek.*
- Igen. De azért szerettem volna vagánykodni azzal a haverok előtt, hogy én ilyen helyekre járok, és gyertek el, és nézzétek meg, hogy itt nem a világ proletárjai egyesüljetekekről van szó, hanem-
- *Ők tudják már.*
- Tudják, tudják.
- *És ők hogyan fogadták? Vagy mit szóltak hozzá?*
- Elég jól. Nem is hozzák szóba. Nem is hozzák szóba. Ha velem találkoznak, vagy [Miklós György kihúzatta az illető nevét], azt mondja, ne is hozza szóba se. (...) írok, írok a barátomnak egy levelet, és akkor abba' talán küld egy válaszlevelet, mindenre reagál, csak arra nem, amit írok a saját- Arra nem reagál semmit. Úgyhogy, hát így.
- *S mi az, amivel most foglalkozik? Mondja, hogy kutat ebben a témában.*
- Hát, engem a minden, mindig a nagy ügyek érdekeltek. Az Elbert János ügyel foglalkozom, már jó tizenöt éve vagy húsz, Vályi Péter ügyel, ezekkel az ügyekkel foglalkozom most. Úgyhogy.
- *Vályi Péter volt, aki a kohóba esett vagy lökték.*
- Kohóba esett, esett, esett. Meg volt koreografálva gyönyörűen. Az a KGB-nek az egyik kedvenc munkája.
- *S ez Dunaújvárosban-*
- [közbevág] Nem, Diósgyőrben történt.
- *Nem Dunaújvárosban? Ez Diósgyőrben történt? Bocsanat!*
- Nem, nem, ez Diósgyőrben történt. Ez Diósgyőrben történt a Lenin Kohászati Művekben. Le volt zárva az üzemút. Le volt zárva az üzemút, és egy palló vezetett a kiürült, amiben volt az izzó vas előtte, kiürült, forró, tűzforró kokillák fölött egy palló. És volt egy ilyen pótkályha, ami működött, és azt hadd tegyem hozzá, hogy a Vályi Péter, hát mind, mindegyiknél a gyengeségét használták ki, a Vályi Péternek az ital volt a gyengesége, az Elbert Jánosnak meg a nők. És a, a Vályi Péter előtte megivott egy üveg Lánchíd konyakot. És utána a Vályi Péter rámege erre a pallóra, rámege erre a pallóra, ami így inog, és fölötte a (...), ami szintén így inog. (Na most ki volt a darus? Elfutott.) Nincs meg a darus. Vannak itt érdekes dolgok. Eltűnt a darus, és így leng a, ez a vasmacskája a darunak, és Vályi (...). És az igazgató elvtárs meg utána ugrott. Ugrott, tehát mintha ki akarná menteni, vagy, vagy mert nagyon félt, hogy egy miniszterelnök-helyettes így végzi, és utána akart, utána is ugrott. Vályi így halt meg.
- *Meddig volt Dunaújvárosban? Meddig dolgozott a főiskolán?*
- Kilenc évet. Mondom. '86-tól, utána, utána még visszamentem (...), mikor a gyerek született, akkor. '86-tól '94-ig voltam.
- *S utána?*
- A TF-re kerültem, utána kikerültem a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetemre vendégtanárnak, és ott le is doktoráltam, mert lehetett, államközi egyezmény alapján, aztán utána egy tortúra volt a honosítás. És mikor jöttünk vissza? '98-ban. Feleségemet ott ismertem meg, és ott jöttünk, '98-ban jöttünk vissza Esztergomba. A Pázmányon

kaptunk munkát, ő könyvtáros, én a filozófia tanszéken tanítottam. Akkor jött egy veseátültetésem, riadóval, '99. szeptember 1-jén.⁸

– *De akkor már voltak előtte problémái a veséjével?*

– Hogyne lettek volna! Magas vérnyomással, vesével. Tönkretettek engem. Na mindegy, nem akarok sírni. És akkor megkaptam a vesét, akkor fél évig otthon voltam betegállományban, és akkor utána, utána visszahívtak Dunaújvárosba. Ugye? [feleségét kérdezi] Visszahívtak Dunaújvárosba, visszamentem Dunaújvárosba, lejárkáltam, két, kéthetente egybesúrítták az óráimat. És Dunaújváros után? Ja, utána meg az esztergomi főiskolára vettek át. Az esztergomi főiskolára. Na most tudni kell erről, ahol most vagyok, erről a kalocsai főiskoláról, hogy ez Dunaújvárosnak volt egy kis... [megáll]

– *Kihelyezett tagozat?*

– Kihelyezett tagozata, és '90-, 2004-ben önálló lett, és a mostani főnökasszony, a rektor asszony akkor hívott föl minket telefonon, hogy akarok, akarunk-e lejönni ide tanítani. És akkor rögtön igent mondtunk, és Esztergomba' laktunk akkor, és Esztergomból költöztünk le 2004-be' ide. És azóta itt vagyunk. 2004 óta itt vagyunk.

– *És mit tanít?*

– Hát itt jelenleg most filozófiatörténetet tanítok, antropológia és episztemológia, európai értékek és kultúra, politológia. Most jelenleg ennyit tanítok. De mindig változik, mert, mer' volt már, Magyarország történetét is kellett tanítanom, etikát. Mit kellett még tanítani? [feleségét kérdezi, válasza: érvelésmélet] Igen, logikát, érvelésméletet.

– *Én egy dologra szeretnék rákérdezni még, ami így feltűnt, hogy mondta, hogy járt a kínai nagykövetségre, és hogy nagyon érdekelte a maoizmus.*

– Igen.

– *Ugyanakkor magát egy ilyen keresztény-konzervatív családból származó emberként definiálta, ráadásul harcos antikommunista, sőt revizionista elhajlásokkal jellemezte. Tehát hogyan tudja- Vagy ez mennyiben változott azóta, a maoizmushoz való viszonya, illetve-*

– [közbevág] (Ma) úgy érdekes Mao. Szülők elleni lázadásnak tudható be. Tizenhat-hét éves korombá' kezdődtek a kínai követségre való bejárásaim. Nagyon nagy szerencsém volt, megismerkedtem ott egy Hszü (...), Hszü elvtárs nevű főtanácsos elvtárssal, aki az ötvenes évekbe' ide járt a műszaki egyetemre. A Budapesti Műszaki Egyetemre. Anyanyelvi szinten beszélt magyarul, és tőle- Rengeteg broszúrát adott, kiadványt adott, éveken keresztül járkáltam be hetekig. Na most, mitől van ez? Tehát, hogy mondjam? A harcos antikommunizmusomban, a szovjetellenességben soha nem volt változás. Na most egyszerűen ilyen lila ködbe' volt előttem (...). És itt az életkoromat vegye figyelembe! Lila ködbe' volt előttem, hogy kommunista ország kommunista ország ellen. Hát hogy lehet az? Meg- Na és akkor ez, ez keltette fel az érdeklődésemet. Tehát ez keltette fel, és természetesen látványosan szembeszegültem szüleim akaratával, hogy márpedig én, tizenhat, tizenhét éves, tizennyolc éves korombá', hogy márpedig én nem olvasok több Herczeg Ferencet, nem olvasok több Vitéz Somogyváry Gyulát. De ezek tízéves korom óta ezt dugdosták. Mondom, nem olvasok több Tormay Cécile-t. És hát mindig, mindig ez volt, és akkor, és hát ez (...) lázadás. Persze később rájöttem, hogy mekkora marha vagyok, de erre már a katonaságnál jöttem rá, amikor ilyen hasonló világnézetű gyerekekkel találkoztam ott a seregbe', tehát, tehát rájöttünk, hogy, hogy mind a ketten, mit mind a ketten, mind a húszan hol hibáztunk életünkben világnézetileg. Na érdekes volt, na.

– *És mondta, hogy a szamizdatok nagy hatással voltak Önre, és valószínűleg az vezethetett ahhoz, hogy az SZDSZ-be is belépett, hogy ehhez a körhöz tartozott.*

– Igen, igen.

– *A rendszerváltás után hogyan változott az SZDSZ-*

– [közbevág] Fegyelmivel kirúgtak. Fegyelmivel kirúgtak az SZDSZ-ből, mert rájöttem arra, hogy '90 után, hogy – de rögtön –, hogy milyen összecsókolózások folynak az MSZP, volt MSZMP-s, KISZ-es pártelittel. Tehát nem '94-ben kötött meg koalíció, hanem már '90-ben megkötött, és ennek állandóan hangot adtunk. Állandóan járkáltunk föl Dunaújvárosból Pestre, állandóan panaszkodtunk az SZDSZ-központban. És a vége az volt, hogy, hogy aszittük, hogy majd, majd igazat adnak, de nem, minket rúgtak ki fegyelmivel. (.....).

- *És a dunaújvárosi alapszervezetben betöltött valami tisztséget?*
- Jelölni akartak országgyűlési képviselőnek SZDSZ-színekben '90-ben, '90-ben, de azt mondtam, hogy nem, mert hogyha kiderül az ügynökmúltam, akkor nagyon nagyot bukok. Nagyon, pizok nagyot bukok. Nem, nem vállaltam. Ez volt az. Nem, egyébként, így hangadó voltam, de nem, tisztséget nem vállaltam, mer' az adminisztrációval jár. Én meg ahhoz nem értek. Úgyhogy nem vállaltam el, és mondom, ez, ez az egyetlen volt, hogy országgyűlési képviselőnek jelöltek. Ezt sem vállaltam el.
- *De maga-, magával ezekkel a liberális értékekkel akkor tudott azonosulni?*
- Akkor még, akkor még úgy gondoltam, hogy tudok velük azonosulni.
- *Mikor változott meg? Hogy alakult később?*
- Egy-két év alatt. Nagyon rövid idő alatt. Tehát gyakorlatilag amikor már közeledett, már tudtuk, hogy fegyelmet fogunk kapni, tehát az már levegőbe' volt, Solt Ottilia, az etikai bizottságtól lejött, és ,maszekba' lejött Dunaújvárosba, mert az ellenzéki múltunk miatt minket tisztelt, ott engem meg néhány barátomat, és lejött, és elmondta, hogy hát nagyon csúnya dolgoknak néztek elébe, fegyelmet fogtok kapni, és, na és akkor, akkor kezdtem eltávolodni. Hát most hadd ne fejtsem ezt ki, hadd ne politizáljunk! Tehát kezdtem, kezdtem úgy, na, visszazökkenni a régi neveltetésem szerinti kerékvágásba.
- *S ez zökkenőmentesen ment?*
- Ez zökkenőmentesen ment, zökkenőmen-
- *De a baráti köre az mégiscsak ehhez a liberális értelmiséghez kapcsolta.*
- A baráti köröm jött velem. Baráti köröm jött velem. Úgyhogy ők ugyanúgy jobboldali konzervatív irányba tolódtak el.
- *És ezután vállalt még valamilyen politikai szereplést? Lépett be pártba?*
- Nem, semmit. Átvett, föl, bevett az MDF, visszavett, visszavett az MDF.
- *MDF-tag is volt?*
- Alapító. Alapító. Alapító.
- *Erről nem beszélt.*
- Ja, hát... De elmondhatom, '89, Lakitelekre csak azért nem vittek el, mert nem értem be a kocsiba, na mindegy. Valaki jobban akart jönni, mint én. És ahogy megjöttek Lakitelekről, utána az én lakásomon, Dunaújvárosban, rá néhány napra megalakult az MDF dunaújvárosi szervezete. Én tanítványaimból szerveződött meg a FIDESZ.
- *És az állambiztonság nem akart erről információkat szerezni?*
- Nem. Azt mondták, hogy van ember. Azt mondták, hogy van ember. Nem. Úgyhogy erről, erről nem. Erről nem akartak, azt, azt mondták, azt mondták, azt mondták, hogy vigyázz, hogy balhé ne legyen, mer' azért te felelsz. Ennyit mondtak.
- *S mikor az MDF-be visszatért, akkor meddig maradt párttag? Végig maradt?*
- Szerintem én a mai napig az vagyok. Én, én nem- Semmit nem csináltam, nem fizettem- Száz éve nem fizetek tagdíjat, úgyhogy nem tudom, tehát-
- *Valószínűleg megszűnt már.*
- Biztos, hogy megszűnt. Á, hogyne! Biztos. [megáll]
- *Hát akkor köszönöm szépen a beszélgetést!*
- Nagyon szívesen.

¹ Nagy-Csere, 2010.

² ÁBTL 2.2.2. 0162-196-1. számú 6-os karton (hálózati száma: H-65244)

³ ÁBTL 3.1.5. O-19764/4., ÁBTL 3.1.5. O-19764/5.

⁴ Kovács, 2008. 32–33.

⁵ Uo. 33.

⁶ Miklós György külön kérésére közlöm, hogy szívét Papp Lajos professzor operálta, „mert az is teljesen tönkrement.”

⁷ Tabajdi – Ungváry, 2008.

⁸ Ugyancsak Miklós György külön kérésére közlöm, hogy heti három alkalommal kell dialíziskezelésre járnia.

Levéltári források

2.2.2. Hálózati nyilvántartások.

6-os karton (H-65244)

3.1.5. Operatív dossziék

O-19764/4. Az ügynevezett repülő egyetem keretében az ifjúság körében ellenséges fellazító tevékenységet kifejtő személyek és kapcsolataik.

O-19764/5. Az ügynevezett repülő egyetem keretében az ifjúság körében ellenséges fellazító tevékenységet kifejtő személyek és kapcsolataik.

Hivatkozott irodalom

Kovács, 2008.

Kovács Éva: Az élettörténeti emlékezet helye az emlékezetkutatásban. Tudománytörténeti és kutatási bevezető. In Kovács Éva (szerk.): *Tükörszilánkok. Kádár-korszakok a személyes emlékezetben*. Budapest, MTA Szociológiai Kutatóintézet – 1956-os Intézet, 2008.

Nagy-Csere, 2010.

Nagy-Csere Áron: Az ügynöki hálózat emlékezete. Bevezető a Miklós Györggyel készült életútinterjúhoz. *Betekintő*, 2010/4. szám: <http://betekinto.hu/Default.aspx?cikkId=177> (Utolsó letöltés: 2011. március 17.)

Tabajdi – Ungváry, 2008.

Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon. 1956–1990*. Budapest, Corvina, 2008.